

М.І. Резніченко
С.К. Трач

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

ПІДРУЧНИК ДЛЯ 4 КЛАСУ

загальноосвітніх навчальних закладів

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН
2015

УДК 74(075.2)
ББК 85.1я71
РЗ4

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України
від 20.07.2015 р. №777)*

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Рецензенти:

*Шалварова К.С., старший викладач кафедри образотворчого мистецтва
НПУ ім. М.П. Драгоманова*

*Герасимчук Л.Р., учитель образотворчого мистецтва
ЗОШ I-III ст. №26 м. Тернополя*

Резніченко М.І.

РЗ4 Образотворче мистецтво : підручник для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М.І. Резніченко, С.К. Трач. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2015. — 144 с. : іл.
ISBN 978-966-10-3850-8

**УДК 74(075.2)
ББК 85.1я71**

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-3850-8

© Резніченко М.І., Трач С.К., 2015
© Навчальна книга — Богдан, 2015

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Відео

Музика

Фотографії

Картини, ілюстрації

Послідовність виконання

Цими піктограмами у підручнику позначено ті його складові,
які можна відкрити в електронній версії за посиланням:

<http://www.bohdan-digital.com/edu>.

ВСТУП

У 1–3 класах ти ознайомився (ознайомилась) із основними жанрами образотворчого мистецтва та специфікою творчої діяльності театрального художника. В 4 класі ти будеш розширювати і поглиблювати свої знання про виразально-зображальні засоби створення образів у живописі, графіці, скульптурі, дизайні та вдосконалювати художні вміння в побудові сюжетно-тематичних композицій у різних манерах зображення (декоративній або реалістичній).

Протягом навчального року ти більше дізнаєшся про особливості художньо-образної мови творів народних майстрів, отримаєш елементарні уявлення про інтер'єр як внутрішній вигляд споруди, навчишся вводити слова і числа в декоративно-орнаментальну композицію, закріпиш знання про художні традиції рідного краю.

Старанно виконуй вправи та творчі завдання за темами уроків — і ти зможеш розкрити свій дар живописця, графіка, скульптора, дизайнера чи майстра декоративно-прикладного мистецтва.

ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Організація робочого місця

- Ретельно підготуй своє робоче місце.
- Розклади необхідні художні матеріали та інструменти так, щоб тобі було зручно працювати.
- Під час роботи дотримуйся правил безпечного користування матеріалами та інструментами.
- Закінчивши роботу, акуратно склади відповідний інвентар, вимий пензлі та руки.

Правила користування ножицями

- Ножиці для ручної праці повинні мати заокруглені кінці.
- Клади їх так, щоб вони не виступали за край робочого столу.
- Під час роботи не розмахуй ножицями і не ходи з ними.
- Не підходь занадто близько до того, хто працює ножицями.
- Передавай ножиці тільки закритими і кільцями вперед.

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ У ГРАФІЦІ, ЖИВОПИСІ ТА СКУЛЬПТУРІ

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ У МИСТЕЦТВІ

Образотворче мистецтво посідає особливе місце серед інших естетичних цінностей. Воно постає перед нами у вигляді творів живопису, графіки, скульптури, архітектури і сприяє пізнанню навколишнього світу через художні образи.

Художній образ — це відображення реальності крізь призму світосприйняття мистця, його естетичних поглядів і ставлення до життя. Тобто, живописець, графік, скульптор творчо переосмислює дійсність і, використовуючи художню мову, способи зображення та засоби виразності того чи іншого виду образотворчого мистецтва, передає свої думки, враження й переживання у художньому творі.

Свято-Успенська Почаївська лавра Музей народної архітектури та побуту (с. Пирогів)

Я. Омелян.
«Почаївська лавра»

І. Айвазовський. «Вітряки в українському степу при заході сонця»

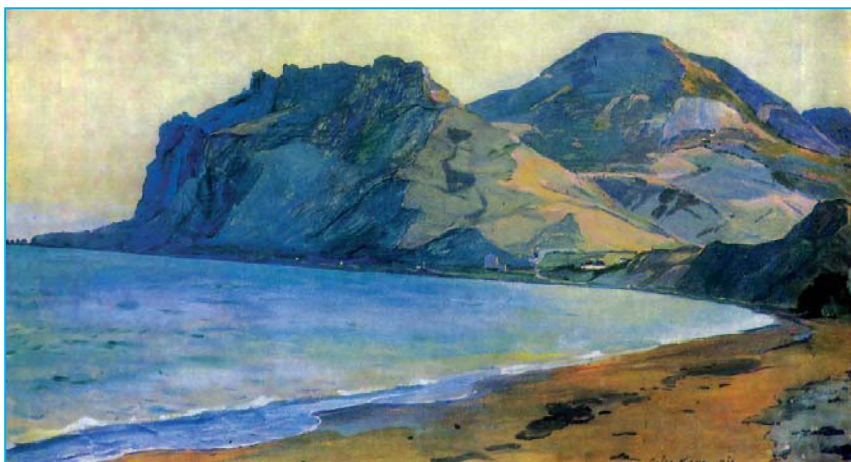
Розглянь ілюстрації. Опиши свої враження від цих творів. Вислов міркування про художній образ, втілений у кожній роботі.

А. та В. Сухорські.
«Св. Юрій Змієборець»

Давньогрецький
вазопис

П. Корін. «Коктебель»

Художні образи зримого світу мистці створюють на площині (живопис, графіка, декоративний розпис) та в об'ємі (скульптура, архітектура, декоративне мистецтво).

Ти вже знаєш, що основними засобами виразності графіки є лінії, темні та світлі плями, штрихи; живопису — колір та його відтінки; скульптури — об'ємно-пластична форма і фактура матеріалу; декоративно-ужиткового мистецтва — матеріал, стилізація та оздоблення візерунками, знаками, символами; архітектури — об'ємно-просторова структура будівлі й матеріал. Основою художньої мови будь-якого виду та жанру образотворчого мистецтва є композиція, колір, форма, простір та художня техніка.

Уважно розглянь ілюстрації й опиши характерні особливості художньої мови кожного твору.

А. Боднар. «Воля»

В. Теніцька. «Воля»

З. Пасічна. «Кінь»

Б. Рудий.
Пам'ятник Данилу Галицькому

Запам'ятай! Художній образ — це властива мистецтву форма відображення навколишнього світу, думок, почуттів або фантазії мистця виражальними засобами образотворчої мови.

СПОГАДИ ПРО ЛІТО

Школярі завжди з нетерпінням чекають літніх канікул — адже це чудова нагода вирушити в похід, відпочити на морі чи в селі у бабусі, знайти нових друзів, навчитися кататися на роликах та багато іншого. Літні дні спливають швидко, залишаючи незабутні враження.

Розглянь роботи твоїх ровесників. Опиши, як відпочивали діти. А чим тобі запам'яталися ці канікули?

Роботи учнів

Художньо-творча діяльність

Пригадай найцікавіший епізод зі своїх літніх канікул і намалюй сюжетно-тематичну композицію «Спогади про літо».

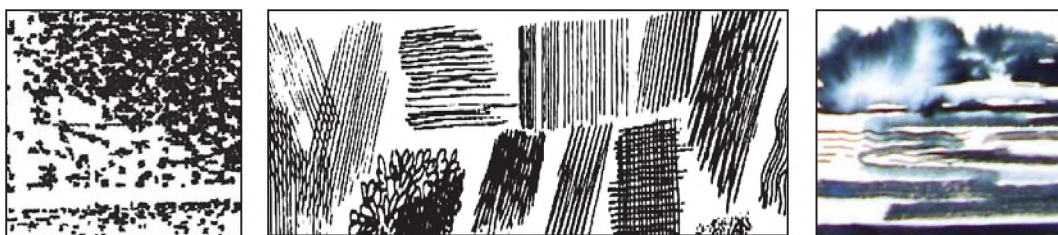
Творче завдання. Створи художній образ літнього дня на площині за допомогою графічних (пастель, кольорові олівці, фломастери) чи живописних (акварель, гуаш) матеріалів. Добери кольори, які найкраще передадуть природу теплого сонячного дня і твій піднесений настрій.

Зверни увагу на рівномірне заповнення аркуша елементами зображення. Продумай, що ти намалюєш на першому плані, а що — на другому. Виділи композиційний центр розміром, кольором і тональним контрастом.

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ У ГРАФІЦІ

Художній образ — основа мистецтва. Для створення образів у графічних композиціях художники використовують лінії, штрихи, крапки, плями, тон. Усі ці засоби виразності допомагають відтворити об'ємні властивості або форму зображення, передати глибину простору тощо.

Прагнучи якнайкраще втілити свій творчий задум, мистець обов'язково враховує зображувальні можливості різноманітних графічних матеріалів та інструментів і вибирає відповідну художню техніку.

Графічна палітра

Природа — невичерпне джерело натхнення для художників, справжня скарбниця образів, мотивів та форм. Серед безлічі ліній, плям, кольорів, тонів уважним, допитливим поглядом мистець вихоплює саме ті, які згодом використає у своїй роботі для створення художнього образу.

Лінії та плями у природі

Запам'ятай! Зображальні засоби — компоненти техніки мистця, які він застосовує для втілення власного творчого задуму на основі спостережень або за уявою.

Розглянь графічні твори і визнач, які виражальні засоби використали художники-графіки для створення образів дерев. За допомогою яких інструментів та матеріалів виконані ці роботи? Який настрій вони викликають?

Г. Остроумова-Лебедева. Пейзаж

С. Адамович. Рисунки дерев

МОГУТНІ СОСНИ

Уяви, що дерева схожі на людей. Поміркуй, який характер може мати тополя, дуб, ялина, верба, клен, береза.

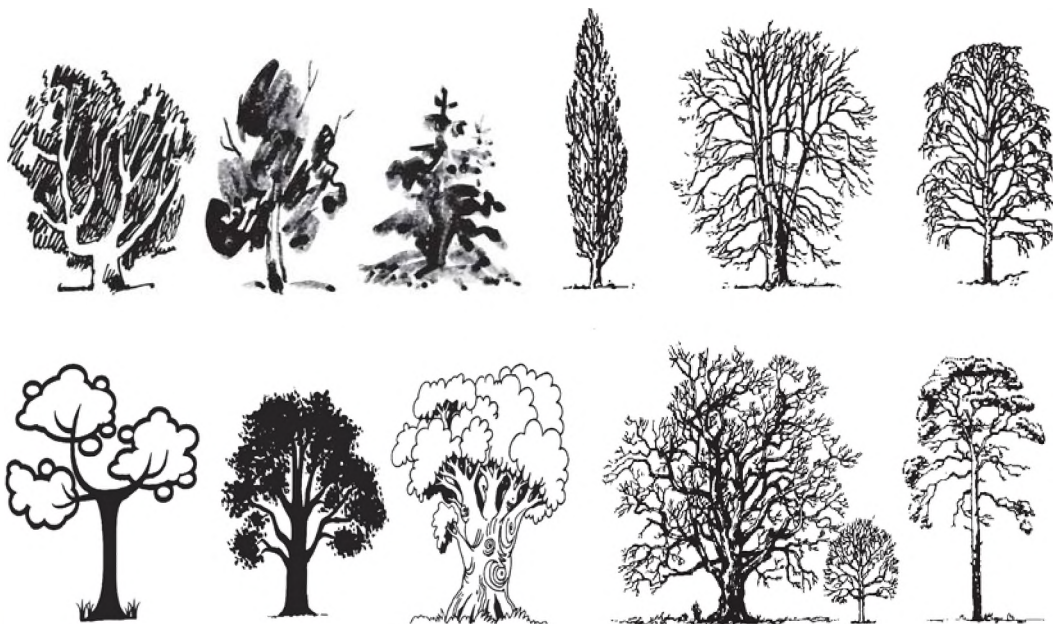
Які дерева різні:
то лагідні і ніжні,
а то сумні й зажурені,
веселі, злі, нахмурені...
Як їх намалювати,
щоб настрій передати?

Спробуй дати відповідь на запитання вірша. Яку манеру зображення ти вибереш? Поясни, чому.

Художньо-творча діяльність

Ти вже знаєш, що дерева поділяють на листяні та хвойні. Кожне дерево має певний силует, характерні пропорції, форму й фактуру стовбура і крони.

Розглянь рисунки. Чим відрізняються графічні зображення листяних і хвойних дерев? Які технічні прийоми та засоби виразності використано в кожному випадку?

Вправа. Виконай зображення дерева за зразком пензлем або ручкою зі стальним пером. Графічний матеріал — чорна туш (чорне чорнило).

Творче завдання. За допомогою графічних матеріалів створи художній образ могутніх сосен. Утілити творчий задум тобі допоможуть віршовані рядки:

З вітром весняним сосна розмовляла,
вічно зелена сосна.
Там я ходила і все вислухала,
що говорила вона...

Леся Українка

Подумай, яку графічну палітру ти використаєш для виразного зображення крон і хвої. Матеріалом може бути м'який пензлик, туш, тонований папір та біла гуаш.

У вільну хвилину. Намалюй пеньок і спробуй його «оживити», створивши образ молодого деревця, яке проростає з пенька.

ВИБІР ГРАФІЧНОЇ ТЕХНІКИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ

Мистецтво графіки надзвичайно складне й багатоманітне, проте основою будь-якого його різновиду є лінійний або плямовий рисунок. Рисунок виконують твердими й сухими матеріалами (графітним олівцем, вуглиною, соусом, сангіною, пастеллю), а також тушшю, чорнилом, аквареллю, гуашшю за допомогою пера та пензля.

Т. Шевченко. «В Межирічі»

Залежно від того, які матеріали та інструменти використовує художник, розрізняють і види графічних технік. У кожній техніці існують різноманітні прийоми і способи виразного відтворення форми та простору в композиції. Наприклад, рисунок графітним олівцем вирізняється красивим сірим тоном із легким відблиском, а рисунок пером — чіткістю, чистотою і витонченістю ліній. Для рисунка, виконаного вуглиною (зазвичай на шорсткому папері, а іноді — й на полотні), характерний глибокий оксамитовий тон, широкий та енергійний штрих.

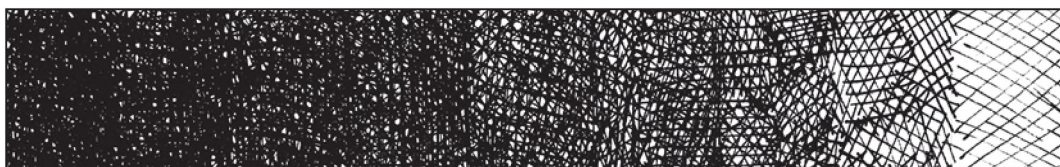
Тонове, силуетне та лінійне зображення

У графічному мистецтві доволі широко використовують техніку гризайль. **Гризайль** — це чорно-біле або однотонне зображення будь-якого колірного відтінку. У графіці гризайль виконують за допомогою пензля тушшю, чорнилом, аквареллю або іншими матеріалами, розведеними водою.

Тональні нюанси цієї техніки безмежні. Якщо туш нанести майже сухим пензлем швидким і точним рухом, то вона не розпливеться, а ляже на папір чітко; якщо ж навмисно довше затримати на папері вологий пензлик, туш розповзеться й утворить м'які, соковиті плями.

Гама тонових відтінків у графічній техніці гризайль

Гама тонових відтінків у графічній техніці туш-перо

Запам'ятай! Поєднання плям білого і чорного кольору утворює найбільший **контраст**, а використання відтінків сірого допомагає передати **нюанси**.

ПРИРОДНІ СТИХІЇ

Краса природи в будь-яку пору року викликає естетичні почуття, дарує натхнення мистцям і спонукає їх до творчості.

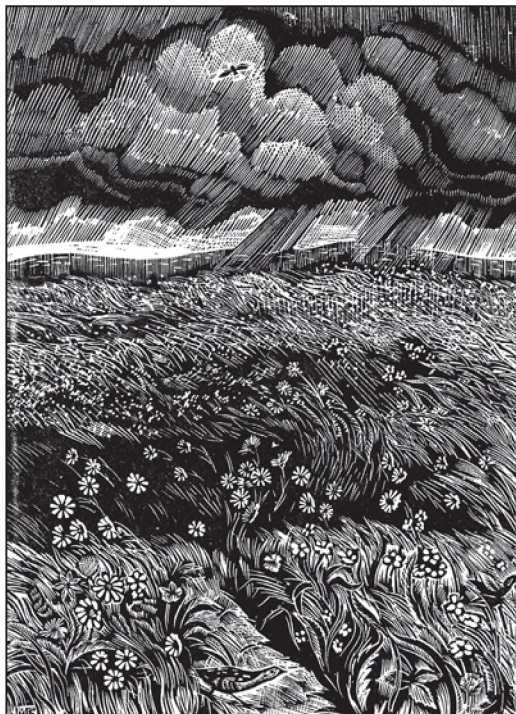
Пейзажний мотив у різні пори року

Звичайно, кожному сезону притаманні певні природні явища та погодні умови: взимку лютують заметілі, морози сковують кригою водойми; навесні тануть сніги, повертаються з теплих країв перелітні птахи, квітнуть первоцвіти; влітку переважають спекотні дні, трапляються грози, буяє зелень, дозрівають хліба; восени часто йдуть дощі, залягають тумани, жовтіє та опадає листя з дерев і кущів.

Розглянь графічні твори. Яку пору року зобразив художник? Які виражальні засоби він використав, щоб передати тривожний стан природи під час грози?

М. Стратілат.
«Седнів. Громоваця»

М. Стратілат.
«Гроза»

Художньо-творча діяльність

Вправа. Виконай ескіз пейзажного мотиву пензликом і чорною або кольоровою тушшю за зразком.

Творче завдання. Уяви похмурий осінній день: важкі чорно-сірі хмари закошлатили небокрай, пронизливий вітер зриває з дерев листя, косими струменями з'єднує небо і землю дощ.

Пейзаж у негоду краще зображати тушшю чи аквареллю в техніці гризайль, використовуючи прийом «по-вологому». Силуети і контури предметів будуть м'якими, розпливчастими, туш чи акварельна фарба красиво перетікатиме й утворюватиме цікаві переходи тону, виразні ефекти тонових градацій.

Продумати композицію тобі допоможе поезія.

ОСІНЬ

Осіню дмухнуло, —
висохли квіточки,
хмуро, безпритульно
глянули садочки.

Жовкне і травиця —
така її доля,
хіба зелениться
хлібець серед поля.

Хмара небо криє,
сонечко не блисне,
вітер вовком віє,
дощ потоком висне.

Павло Грабовський

Роботи учнів

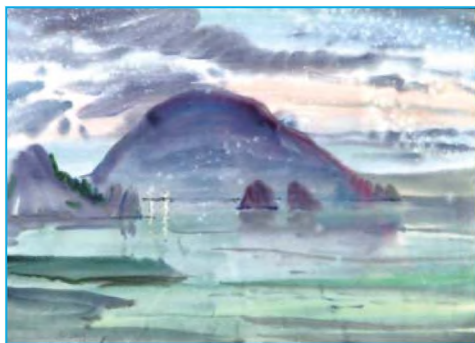
Спочатку виконай олівцем ескіз, намагаючись передати ритм та динамічний стан об'єктів природи. Потім обраним художнім матеріалом промалюй силуети дерев і заповни формат аркуша іншими елементами композиції. Використай у своїй роботі різні прийоми зображення: наприклад, ляпкографію, набризки та ін.

КОЛІР ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ В ЖИВОПИСІ

Основним засобом виразності у живописі, як відомо, є колір. Багатство кольорів, яке існує в довкіллі, кожен художник сприймає по-своєму, узагальнює та розкриває їх відповідно до власного творчого задуму, а іноді й суттєво трансформує, переосмислює.

Використовуючи знання з колористики та відомості про емоційні можливості кольору, живописець може створити певний за характером образ у будь-якому жанрі. Художньо-образна характеристика твору залежить від колірної гами та живописного прийому роботи.

Розглянь репродукції картин та опиши свої враження. Які художні образи втілені у цих творах? Зверни увагу, які виражальні засоби використали живописці.

А. Кравченко. «Аю-Даг. Ранок»

В. Сапронов. «Дощить»

Ти вже знаєш, що сприйняття кольору залежить від багатьох факторів, але головним чином — від характеру освітлення і особливостей зору людини. Різноманітні розжарені тіла (сонце, електрична лампочка, розпечений метал, багаття, полум'я свічки тощо) випромінюють пряме світло, а всі навколишні предмети й об'єкти, на які воно потрапляє, стають джерелами відображеного світла. Пряме світло, як правило, яскраве, інтенсивне, а відображене — м'яке, розсіяне.

На картині А. Куїнджі «Місячна ніч на Дніпрі» у сяйві місяця виблискує гладінь дніпрових вод, а на тлі річки проглядається чіткий силует вітряка. Для підсилення ефекту світла живописець використав колірний контраст: місяць та місячну доріжку зображено холодними сріблястими і блакитнувато-зеленавими кольорами, а все довкола — теплими, червонясто-брунатними. Саме завдяки майстерно переданим світловим ефектам ця картина викликала нечуваний резонанс і була визнана шедевром ще за життя художника.

А. Куїнджі. «Місячна ніч на Дніпрі»

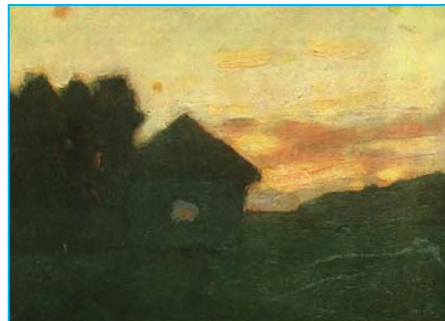

Запам'ятай! За допомогою кольору живописець не лише створює певний за характером і настроєм образ, а й виділяє композиційний центр, передає глибину простору та підсилює світлові ефекти.

КОЛЬОРОВІ ПОРИ РОКУ. МЕЛОДІЯ ОСЕНІ

Із власного досвіду ти знаєш, що один і той самий пейзаж виглядає по-різному залежно від пори року, погодних умов і навіть від частини доби. Так, уранці переважають кольори холодних відтінків, увечері — теплих; опівдні кольори світлі й контрастні, уночі — наближені за тоном.

Розглянь навчальні таблиці, на яких показано співвідношення тону й кольору в природі у різні частини доби. Простеж, як змінюються кольори протягом дня.

М. Кримов. Навчальні таблиці

Художньо-творча діяльність

Творче завдання. За допомогою акварельних фарб створи живописну композицію «Мелодія осені». Продумай сюжет і добери гармонійні кольори для пейзажного мотиву з урахуванням частини доби (ранок, полудень, вечір).

Намагайся передати у своїй роботі м'який ліризм і чарівність осінньої природи. Втілити творчий задум тобі допоможе вірш Дмитра Павличка.

ЗАЖУРИЛАСЬ КВІТКА

Небеса прозорі,
як глибінь ріки.
Падають, як зорі,
з явора листки.
А над полем нитка
дзвонить, як струна.
Зажурилась квітка —
чує сніг вона.

В. Поленов. «Золота осінь»

Роботи учнів

ВИБІР ХУДОЖНЬОЇ ТЕХНІКИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ В ЖИВОПИСІ

Для створення образів у живописі художники використовують олійні, темперні, акрилові, гуашеві, акварельні фарби. Пригадай, що тобі відомо про способи і прийоми виразного зображення аквареллю.

Існує декілька прийомів нанесення акварельних фарб на папір: «по-сухому», «по-вологому», відмивання, заливання, лесування. Найчастіше мистці використовують два перші прийоми: для передачі чітких форм і деталей зображення застосовують прийом «по-сухому»; для досягнення м'якості контурів і нюансів, плавності тонових переходів — прийом «по-вологому».

Г. Остроумова-Лебедева.
«Павловськ»

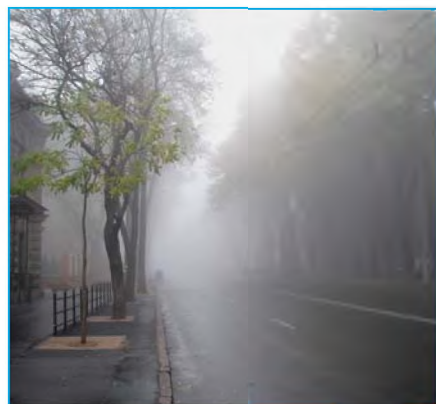

М. Резніченко. «Дощ іде»

Техніка акварельного живопису дозволяє рівномірно заливати поверхню паперу фарбою, плавно розтягувати колірний тон, вливати колір у колір. Виділяють також гризайль — монохромне малярство, виконане кількома відтінками одного кольору.

СИНИЙ ТУМАН

Туман — надзвичайно цікаве природне явище. Його можна спостерігати в будь-яку пору року, та найчастіше — восени. Туман буває різним: то стелиться рваними клаптями, то напливає густими клубками, то огортає простір сизим серпанком. Усі навколишні предмети ніби занурюються в туман, їхні контури нечіткі, розмиті.

Для створення образу туману в роботі пейзажного жанру, передавання певного настрою в природі (задумливості, мрійливості, світлої печалі) найбільш доцільно вибрати техніку акварелі «по-вологому». Цей прийом передбачає нанесення акварельних фарб на зволожений папір таким чином, щоб один колір м'якими переходами вливався в інший.

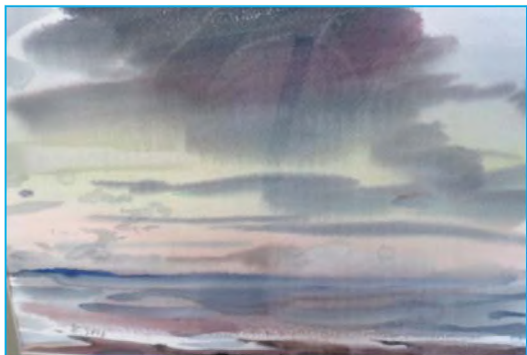
Студентська робота

М. Резніченко. «Дощовий день»

Художньо-творча діяльність

Розглянь роботи вчителя образотворчого мистецтва, виконані для демонстрування учням техніки акварельного живопису. Зверни увагу, які кольори та колірні відтінки використав автор для створення образів у пейзажних замальовках. Який настрій викликають ці роботи?

Вправа. Виконай осінній етюд акварельними фарбами спочатку в техніці «по-сухому», а потім — у техніці «по-вологому».

Акварель «по-сухому» та «по-вологому»

Акварельні фарби нанось м'яким круглим пензлем, тримаючи його з невеликим нахилом — майже вертикально. Щоб отримати потрібний відтінок, змішуй кольори на палітрі. Пам'ятай, що в акварельному живописі інтенсивність (насиченість) відтінку залежить від того, скільки в нього додати води або сірого кольору.

Порівняй свої роботи і зроби висновок.

Творче завдання. Намалюй акварельними фарбами у техніці «по-вологому» лірично-образну композицію «Синій туман» або «Наснився мені рожевий сон» (за вибором). Продумай сюжет і вибери формат та положення аркуша. Поміркуй, якими кольорами та колірними відтінками ти передаватимеш стан природи і свій настрій. Яку гаму використаєш: теплу чи холодну, приглушену чи інтенсивну? Вибрати потрібні барви тобі допоможуть колірний круг та колірна палітра відтінків.

Колірний круг

Колірна палітра відтінків

Роботи учнів

ФОРМА, КОЛІР, ДЕКОР У СТВОРЕННІ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ

Основними способами відтворення предметного світу в образотворчому мистецтві є реалістичне та декоративне зображення.

Декоративне трактування — це творчий відбір найсуттєвіших ознак природної форми, узагальнення другорядного, трансформація реальної форми в декоративний образ. За-сіб **стилізації** найчастіше застосовують з метою свідомого спрощення форми предметів, поєднуючи в художньому образі загальне й індивідуальне.

Розглянь ілюстрації. Визнач, як художники використали форму, колір та декор для створення певних за характером образів.

М. Шишацька.
Декоративне панно

В. Єфіменко. «Коломийки»

Запам'ятай! Стилiзацiя — це художня переробка форм зображуваних предметів на основі виявлення та підкреслення їх найсуттєвіших ознак.

Стилізовані форми часто декорують, прикрашають орнаментами. Найбільш широко такий прийом використовують художники-ілюстратори. Поєднання стилізованих форм, локального умовного кольору, декоративних візерунків створює виразні графічні образи, які доповнюють зміст літературного твору.

Уважно розглянь ілюстрації. Визнач, яким способом створено форми птахів та який виражальний засіб присутній у графічних малюнках. Чому такі зображення називають декоративними?

Р. Крамар. Ілюстрації до книги Л. Мусіхіної «Звірослов»

І. Білібін. Ілюстрація до «Казки про царя Салтана» О. Пушкіна

Ю. Лео, С. Букура. Ілюстрація до оповідання В. Біанкі «Плавунчик»

У декоративному живописі стилізовані та декоровані форми часто поєднуються з орнаментами, візерунками. Важливим засобом створення художнього образу тут виступає колір — умовний, надзвичайно виразний і емоційний.

Українські народні майстри М. Приймаченко, М. Тимченко, К. Білокур, Р. Палецький створили справжні шедеври декоративного живопису.

Розглянь роботи мистців. Що посилює виразність художніх образів у сюжетних композиціях?

М. Приймаченко.
«Галочка літає, господаря шукає»

М. Тимченко.
«Сватання на Гончарівці»

К. Білокур. «Хата в Богданівці»

Р. Палецький. «Рослина-сова»

ЕКЗОТИЧНИЙ ПТАХ

Ти вже знаєш, що в декоративному живописі важливу роль відіграє стилізація форми, колір та декор. Використай ці засоби виразності для створення художнього образу на тему «Екзотичний птах».

Художньо-творча діяльність

Вправа. Уважно розглянь рисунок художника і роботи учнів. Орієнтуючись на зразки, намалюй кольоровими фломастерами стилізовану форму птаха і прикрась її орнаментальними візерунками.

Рисунок майстра

Вправи учнів

Творче завдання. Створи художній образ екзотичного птаха за допомогою виражальних засобів декоративного живопису гуашшю. Навколо птаха намалюй стилізовані рослини.

Роботи учнів

ВИДИ СКУЛЬПТУРИ. ОСОБЛИВОСТІ СТВО-РЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В ОБ'ЄМІ

Скульптура — вид образотворчого мистецтва, що від-творює дійсність в об'ємно-просторовій формі. Скульптурні зображення поділяють на **об'ємні** та **площинні (рельєфні)**. Об'ємну (круглу) тривимірну скульптуру можна сприймати з різних боків, площинну — тільки у фас (спереду).

А. та В. Сухорські.
«Тарас Шевченко»

А. Куц.
Пам'ятник засновникам Києва

За призначенням скульптуру поділяють на станкову, мо-нументальну, монументально-декоративну та скульптуру малих форм; за жанрами — на історичну, побутову, аніма-лістичну, портретну, батальну тощо.

Станкова скульптура — це наближені до реальних роз-мірів людського тіла статуї та погруддя, призначені для екс-позиції в інтер'єрах приміщень.

Скульптурні зображення великих розмірів визначають-ся як твори **монументальної скульптури**. Це пам'ятники,

обеліски, монументи, встановлені у громадських місцях на честь видатних осіб, важливих історичних подій.

Призначення **монументально-декоративної скульптури** — прикрашати парки, сквери, інтер'єри та екстер'єри архітектурних споруд.

Скульптура малих форм — це невеликі за розмірами скульптурні твори, виготовлені з дерева, металу, кістки, скла, глини, каменю.

М. Теліженко. «Чумацька Мадонна»

Скульптура малих форм

Розглянь фотоілюстрації. Визнач, де зображено барельєф, а де — горельєф. У чому полягає відмінність між цими видами рельєфу?

Рельєфні зображення

Розкажи, які скульптурні зображення встановлено у твоєму рідному місті (селі). Визнач, до яких видів скульптури належать ці твори, та охарактеризуй їхні художні особливості.

До виражальних засобів скульптури належать силует, пластика форми, фактура, об'єм. Залежно від задуму, головним завданням майстра є реалістичність зображення або декоративна виразність образу.

У процесі роботи над твором скульптори використовують конструктивний, пластичний та комбінований способи ліплення, а також вирізування, висікання, литво.

М. Степанов. «Гаврик і Петрик»

Вибір способу виготовлення скульптурного зображення залежить від матеріалу, в якому майстер утілює свій задум. Це може бути дерево, камінь, глина, метал, скло, пластмаса, лід, сніг і навіть пісок.

Запам'ятай! Працюючи з різними матеріалами, скульптор або підкреслює їхні природні властивості, або згладжує їх у процесі обробки.

МЕШКАНЦІ КАЗКОВОГО ЛІСУ

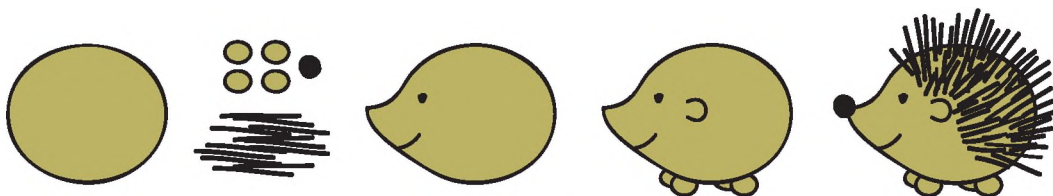
Уяви себе у фантастичному лісі, де мешкають герої казок, легенд, мультиплікаційних фільмів. Розкажи, яких персонажів тобі хотілося б там зустріти.

Сьогодні ти будеш створювати образ казкової тварини в об'ємно-пластичній формі. Та перш ніж розпочати роботу, пригадай особливості різних способів ліплення:

пластичний — ліплення з цілого шматка скульптурного матеріалу, з якого відтягуються дрібні деталі, частини тіла та ін.;

конструктивний — ліплення виробу з окремих частин;

комбінований — ліплення з цілого шматка та приєднання окремих частин.

Комбінований спосіб скульптурного зображення

Художньо-творча діяльність

Підготуй матеріали та інструменти, які тобі знадобляться для роботи: пластилін, стеки, спеціальну дощечку. Визнач, яку тварину ти ліпитимеш, продумай образ. Вибери найбільш доцільний спосіб ліплення і виконай скульптурне зображення.

Разом з однокласниками візьми участь у створенні спільної композиції «На казковій галявині».

Роботи учнів

НЕЗВИЧАЙНІ МАТЕРІАЛИ ХУДОЖНИКА-СКУЛЬПТОРА

Для створення художніх образів скульптори часто використовують природні матеріали. Форму майбутньої скульптури їм підказують коріння й гілля дерев, каміння, мушлі і морська галька, а також плоди різноманітних рослин.

Природні матеріали

Розглянь ілюстрації та визнач, із яких природних матеріалів виготовлені ці фігурки.

Вироби з природних матеріалів

Щоб досягти цілісності форми, рівноваги композиції, увиразнити художній образ, підкреслити в ньому головне, характерне, мистець обробляє зібраний природний матеріал та доповнює його необхідними елементами відповідно до свого задуму.

ВЕСЕЛИЙ ЛІСОВИК

Розмаїття форм, фактур і візерунків природних матеріалів надихає художників на створення дивовижних, оригінальних скульптурних образів.

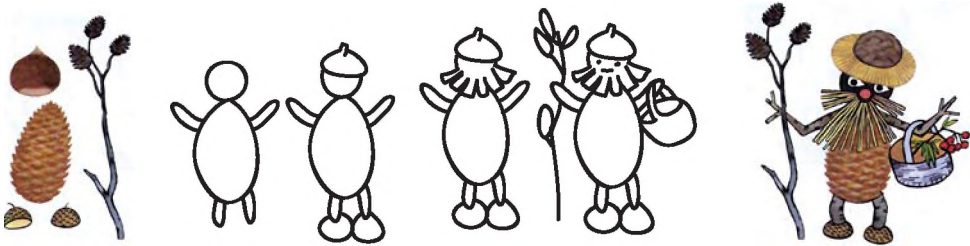
Вироби з природних матеріалів

Народні умільці часто звертаються до української міфології, втілюючи у своїх виробах образи домовиків, русалок, мавок, упирів, відьом та інших істот, пов'язаних з народними уявленнями про уособлення добра і зла.

Художньо-творча діяльність

Оригінальні фігурки із природних матеріалів зайвий раз підтверджують думку, що все геніальне — просте. Пробуди свою образну уяву — і зібрані під час прогулянок у парку, в лісі, біля річки чи на березі моря дарунки природи стануть основою для створення кумедних іграшок або чудових сувенірів.

Розглянь ілюстрації, на яких зображено зразок поетапного виготовлення фігурки лісовика із природних матеріалів. У процесі створення цього образу застосовано конструктивний спосіб організації форми.

Етапи виготовлення фігурки лісовика

Творче завдання. Використовуючи природні матеріали, створи образ веселого лісовика. Для роботи тобі також знадобляться ножиці, шило, клей, пластилін і папір.

Працюй у вказаній на зразку послідовності, але намагайся втілити власний задум і виготовити оригінальну фігурку господаря лісу.

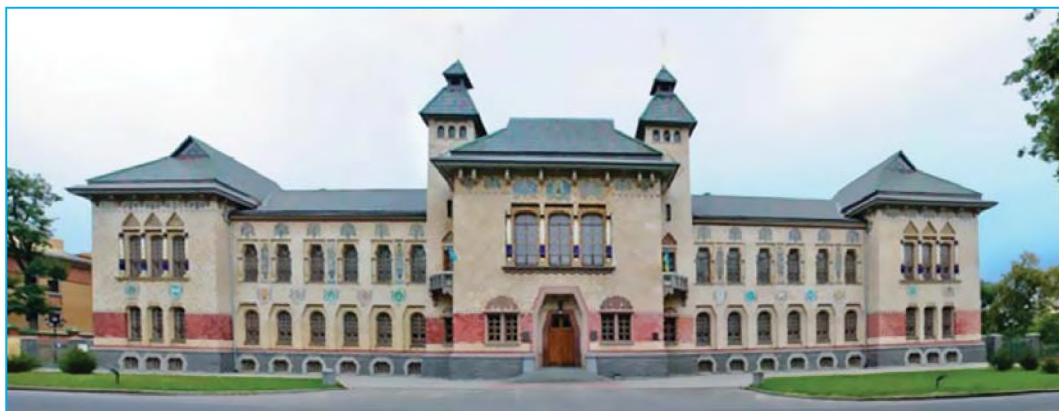

Роботи учнів

ВИСТАВКА ДИТЯЧИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ
«ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ У ГРАФІЦІ, ЖИВОПИСІ
ТА СКУЛЬПТУРІ»

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ У ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОМУ МИСТЕЦТВІ, АРХІТЕКТУРІ ТА ДИЗАЙНІ

ОСОБЛИВОСТІ ДЕКОРАТИВНОГО ОБРАЗУ В ТВОРАХ НАРОДНИХ МАЙСТРІВ

У декоративно-ужитковому мистецтві, як і в живописі, графіці, скульптурі, найважливішими засобами створення образу є художня форма, колір та композиція.

Форма — це зовнішній вигляд предмета. Відмінність декоративної манери зображення від реалістичної полягає у спрощенні, узагальненні художньої форми до геометричної фігури, силуету.

О. Трубнікова.
Декоративна іграшка

Е. Серпіонова.
Гобелен «Галилейські шляхи»

Народні майстри надають великого значення орнаментальній композиції, стилізації природних форм, а також кольору та його символіці. Завдяки декоративності зображення звичайна річ побутового призначення в умілих руках перетворюється на витвір мистецтва, що прикрашає наш побут, вносить тепло і радість в оселю.

Є. Зарицька.
Блюдо «Букет»

Серед розмаїття творів декоративно-прикладного мистецтва особливе місце посідає іграшка. У доробках народних майстрів головних центрів художніх промислів України — Опішні, Косова, Києва, Вінниці, Яворова — можна помітити відмінності у манері зображення та характері виготовлення іграшки, а також у принципах і прийомах втілення художнього образу. Не менш важливу роль тут відіграє матеріал і техніка його обробки.

Розглянь ілюстрації. Порівняй іграшки, виготовлені в різних регіонах України, за матеріалом, формою, кольором і декором.

Косівська іграшка

Опішнянська іграшка

В. Виноградський. «Два півники горох молотили». м. Київ

Запам'ятай! Відмінність декоративної манери зображення від реалістичної полягає у спрощенні, узагальненні, стилізації природних форм.

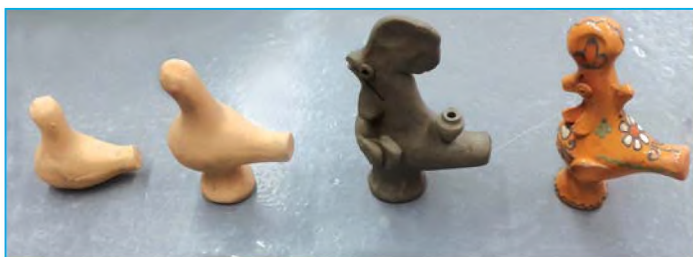
СВІТ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ

Світ народної іграшки надзвичайно багатий і різноманітний. Іграшки класифікують за типом (брязкальця, свистунці, ляльки, коники, баранці тощо), матеріалом і технікою виготовлення (із дерева, глини, соломи, тканини, тіста, сиру і т. п.), а також за призначенням (обрядово-ритуальні, ігрові, сувенірні, ялинкові).

Серед глиняних іграшок найбільш поширеними, масовими є свистунці у вигляді птахів. Для них характерна проста, чітка і виразна за силуетом форма, другорядні деталі відсутні; формотворення здійснюється від загального до часткового.

Іграшка-свистунець

Формотворення іграшки

Найдавнішим видом народної іграшки вважають ляльку-мотанку. Таку іграшку виготовляли із лляної тканини та ниток вузловим способом і прикрашали декоративним вбранням. Обличчя ляльки-мотанки зображували без деталей або позначали намотаним нитками хрестом.

Запам'ятай! Особливостями художньої мови народної іграшки є узагальнена декоративна форма, умовний колір і декор.

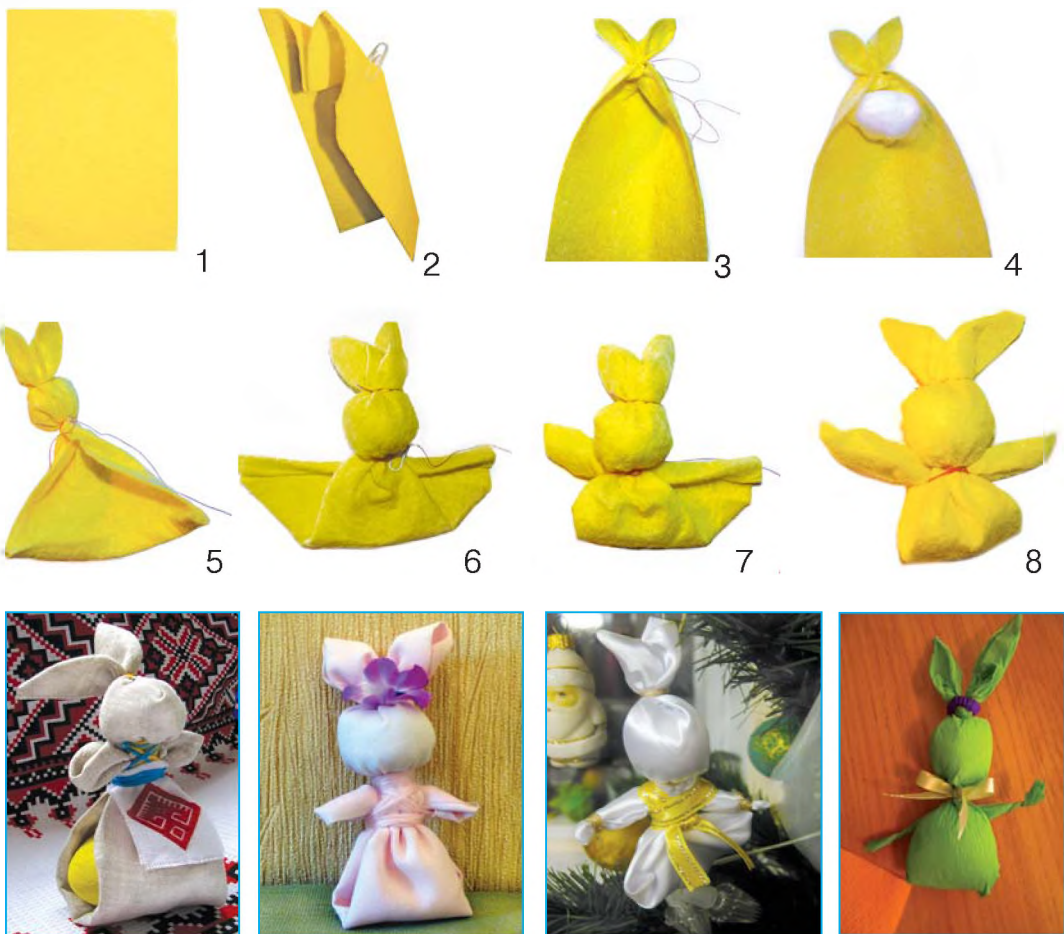
Г. Резніченко.
Лялька-мотанка

Художньо-творча діяльність

У мистецтві народної іграшки важливе місце займає анімалістична тематика. Як правило, майстри не копіюють зовнішній вигляд тварин, а художньо переосмислюють і узагальнюють форму та створюють цікаві декоративні образи.

Творче завдання. Створи образ зайчика у техніці мотанки із тканини або кольорової серветки.

Підготуй необхідні для роботи матеріали й інструменти: тканину, вату, нитки, ножиці, стрічки та інші елементи декору. Послідовність виконання виробу зображено на ілюстраціях. На завершення прикрась іграшку декором.

Готові вироби

ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС: КОМПОЗИЦІЙНЕ ТА КОЛІРНЕ РІШЕННЯ ТВОРІВ

З давніх-давен людина намагалася задовольнити свої естетичні потреби, прикрашаючи предмети ужиткового призначення різьбою, вишивкою, художнім розписом.

Одним із найвідоміших осередків декоративного розпису в Україні є село Петриківка, що на Дніпропетровщині.

Самобутній петриківський розпис виник у другій половині XVIII століття. Перші поселенці козацької слободи зводили світлі

глиняні будинки і розмальовували стіни, печі, комини, зовнішні фасади візерунками. На початку XIX століття розпис поширився на предмети домашнього вжитку: посуд, скрині, брічки тощо.

С. Біленко. Таріль

Особливість художньо-образної мови петриківського розпису полягає в техніці його виконання, а основними виражальними засобами є ажурність, графічність, насичений колір, декоративність та пластичність візерунків.

Сьогодні сувеніри або інші роботи, виконані в петриківському стилі, можна знайти не тільки в Дніпропетровській області, а й в інших регіонах України та за її межами. Відродження і популяризація художніх ремесел стає невід'ємною прикметою нашого часу, ознакою самобутності українського народу. Нам є чим пишатися: у 2013 р. петриківський розпис внесено до списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО.

Ф. Панко. Бандура

Розглянь ілюстрації. Визнач, які прийоми виразного зображення використали художники.

П. Глущенко. «Квітка»

Н. Білокінь.
«Майори та лапате листя»

Композиційне та колірне рішення — основа виразності творів самобутніх майстрів петриківського розпису Н. Білокінь, П. Глущенко, Т. Пати, Н. Тимошенко. Їхні декоративні композиції будуються на контрасті основних і похідних кольорів. Для втілення художніх образів мисткині використовують насамперед рослинні, переважно квіткові орнаменти, що ґрунтуються на уважному вивченні природних форм та любовному відтворенні характерних рис кожної гілочки, квіточки, травинки, листочка. Зображення традиційно площинне, однопланове. Основні та другорядні елементи композиції врівноважені; вони ритмічно чергуються і не перекривають один одного.

Серед композиційних сюжетів петриківського розпису переважають декоративні панно, мальовки з різними мотивами («вазон», «букет», «фриз»), а також дивовижні птахи і звірі.

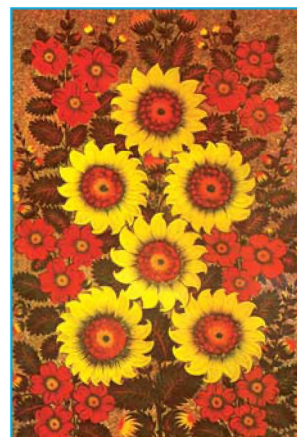
Мальовка — декоративний розпис на аркуші паперу. Характеризується розмаїттям та яскравістю барв орнаментальної чи сюжетної композиції, химерністю і витонченістю стилізованих рослинних або тваринних форм.

В. Карпець.
«Квіти та калина»

П. Хома.
«Польові квіти»

Ф. Панко.
«Соняшники»

М. Тимченко.
Декоративне панно

М. Тимченко. «Петриківські птахи»

КАЗКОВА КВІТКА ПЕТРИКІВКИ

Квіти! Вони бувають різнобарв'ям на наших подвір'ях і луках, у полі та в лісі з ранньої весни і до пізньої осені, милують око, дарують натхнення та спонукають до творчості.

Розглянь ілюстрації. Які засоби виразності використали художники для втілення образів квітів у різних видах образотворчого мистецтва? Пригадай, чим декоративна манера зображення відрізняється від реалістичної.

А. Петрицький. «Квіти»

П. Глущенко. «Букет»

М. Шишацька. Декоративне панно

Художньо-творча діяльність

Для творчості майстрів петриківського розпису характерні фантазійні квіткові мотиви, які виникають на основі спостережень за рослинами у природі. Зверни увагу, завдяки яким особливостям художньо-образної мови реальні форми квітів перетворюються на декоративні.

Перетворення реальних форм квітів на декоративні

Колірна гама в петриківському розписі досить різноманітна: майстри використовують і контраст теплих та холодних кольорів, і приглушені кольори, і монохромні відтінки.

Для розпису на папері застосовують м'які круглі пензлі, яєчну темперу, гуаш або акварель, розведену клеєм ПВА. На кінчик пензля набирають фарби двох кольорів і швидко наносять мазки, промальовуючи зображення; окремі елементи виконують в одному кольорі.

Вправа. Спробуй опанувати секрети петриківського розпису.

Спочатку окремими мазками зобрази елементи майбутньої композиції, дотримуючись наступних правил:

- на кінчик пензлика набирай багато густої фарби;
- мазки виконуй способом протягування «від себе» в один прийом, додатково не поправляючи.

Зразки для вправ

Творче завдання. Розпиши у петриківському стилі тарілку для одноразового використання. Вибери колірну гаму на власний розсуд і створи декоративну композицію із рослинними мотивами.

Роботи учнів

НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО ВИТИНАНКИ

У творах декоративно-ужиткового мистецтва за допомогою символічних знаків в орнаентах, візерунках, різноманітних стилізованих зображеннях заковано народне світосприйняття. Все, що наші предки вважали важливим, вони любовно зберігали, зашифровували у вигляді символів і передавали нащадкам. Ми можемо не знати значення цих символів, але, коли беремо в руки вишитий рушник або писанку, в нас прокидається пам'ять роду (її ще називають генетичною пам'яттю) і на душі стає світло й радісно.

В українській народній творчості доволі поширене символічне зображення Дерева життя, або так званого Вазона. Дерево життя — це своєрідна модель Всесвіту, символ гармонії, життєдайних сил, духовного зростання і безсмертя.

А. Ковальчук.
«Козак Мамай»

Писанка
«Дерево життя»

Рушник
«Дерево життя»

Верхівка дерева символізує сферу богів і небесні світила, середина — життя людей і звірів, а нижня (коріння) — основу і початок світу. Окрім стовбура з гіллям, зображають також представників фауни і фантастичних істот. Обов'язково в композиції є земля або горщик, який символізує землю.

Дерево життя — найпопулярніше зображення у народному мистецтві витинанки.

Витинанка — художній твір декоративно-ужиткового мистецтва у вигляді вирізаної з паперу орнаментальної або сюжетної композиції.

За технологічними прийомами виготовлення та художніми особливостями витинанки поділяють на **ажурні** (зображення проглядається у прорізах) і **силуетні** (зображення виступає плямою); **прості** (вирізані з одного аркуша паперу) та **складені**, або **аплікативні** (їх вирізають із кількох аркушів паперу та складають, тому вони часто поліхромні).

Проста витинанка

Складена (аплікативна)
витинанка

Запам'ятай! Виготовлення витинанки переважно пов'язане з урахуванням осі симетрії (симетричність зображення).

ВАЗОНОВА КОМПОЗИЦІЯ

Вазонова композиція — найулюбленіший художньо орнаментований мотив у народному декоративному мистецтві. Сюжет такої композиції — образна символічно-знакова модель світобудови — Дерево життя.

Пригадай, що символізує кожна із трьох частин Дерева життя і як їх зображають народні майстри: крона — небесний світ (християнські символи, небесні світила, птахи); середня частина стовбура з гіллям — земний світ (люди, звірі); коріння — підземний світ, вода з її мешканцями (водоплавні птахи, риби, змії).

В. Співак. «Дерево життя»

Н. Гуляєва. «Життя»

В. Мельник. «Дерево життя»

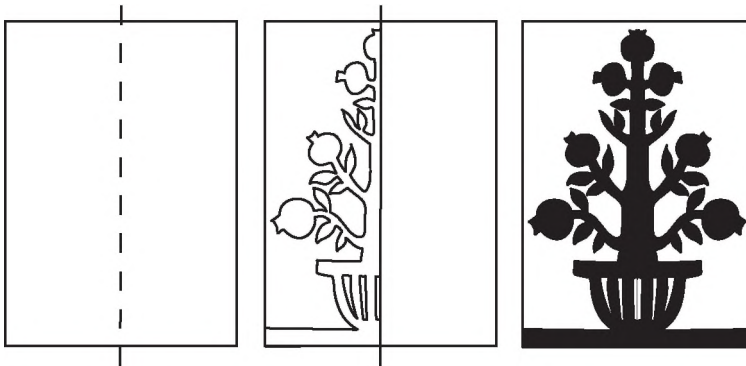
Художньо-творча діяльність

Перш ніж розпочати роботу, пригадай правила користування ножицями.

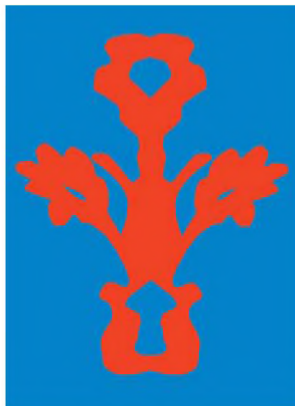
Творче завдання. Виконай симетричну вазонову композицію у техніці витинанки.

Працюй так:

- Склади прямокутний аркуш паперу навпіл — лінія згину буде віссю симетрії твоєї композиції.
- Продумай сюжет.
- З одного боку від осі симетрії виконай олівцем контурний рисунок половини композиції.
- Виріж силуетне зображення за контурним рисунком.
- Розгорни витинанку і наклеї на картон.

Етапи виконання витинанки

Роботи учнів

АРХІТЕКТУРА ЯК БУДІВЕЛЬНЕ МИСТЕЦТВО

Архітектура — мистецтво проектування, моделювання, спорудження та художнього оздоблення будівель. Це один із пластичних видів мистецтва, що гармонійно формує просторове середовище.

Основним завданням архітектури як будівельного мистецтва є створення споруд, що відповідають утилітарним та духовно-естетичним потребам людини. Архітектурно й художньо оформлений зовнішній вигляд будівлі називають **екстер'єром**.

Ти вже знаєш, що в будівельному мистецтві над створенням архітектурної споруди працює значна кількість людей різних спеціальностей. Пригадай, які це фахівці та в чому полягають особливості їхньої професійної діяльності.

Розглянь ілюстрації. Зверни увагу на засоби художньої виразності зображених споруд. Визнач, до якого виду архітектури належить кожна будівля.

Образи різних за призначенням споруд

Архітектура, як і будь-який вид мистецтва, здатна вражати, викликати певний емоційний відгук, пригнічувати або вселяти оптимізм. Так, одні споруди здаються нам важкими, суворими й похмурими, а інші, навпаки, — привабливими, світлими й легкими.

Створюючи художній образ будівлі, архітектор насамперед враховує її призначення й особливості ландшафту; дотримується принципів доцільності, міцності та зручності; значну увагу приділяє пропорціям, ритмічним повторенням елементів та декоративному оздобленню.

Довершені, чіткі художньо-образні форми притаманні культовим спорудам. Архітектура храмів із плином часу змінювалася відповідно до розвитку зодчества в різних країнах і набувала яскравих національних ознак.

Розглянь ілюстрацію та опиши свої враження. Визнач, які елементи створюють виразний художній образ культової споруди.

Тадж-Махал. Індія

БУДИНОК ДЛЯ КАЗКОВОГО ПЕРСОНАЖА

У мультиплікаційних фільмах і на сторінках книжок доволі часто можна побачити зображення вишуканих палаців, стародавніх фортець, фантастичних споруд і дивовижних будиночків, у яких мешкають казкові герої.

Пригадай свою улюблену казку і назви персонажа, який тобі найбільше подобається. Спробуй уявити оселю цього героя.

Художньо-творча діяльність

Творче завдання. На основі власних уявлень створи образ будинку для улюбленого казкового персонажа. Техніку виконання вибери за бажанням: живопис гуашшю, графічну техніку, колаж або паперову пластику.

Працюй так:

- Продумай художній образ казкової споруди.
- На аркуші паперу контурними лініями намалюй силует будинку, дотримуючись пропорцій; зверни увагу на композиційне розташування зображення.
- Домалюй архітектурні деталі (вікна, двері, сходи, балкон тощо) і декоративні елементи.
- На завершення можеш зобразити персонажа, який мешкає в цьому будинку.

Роботи учнів

ІНТЕР'ЄР

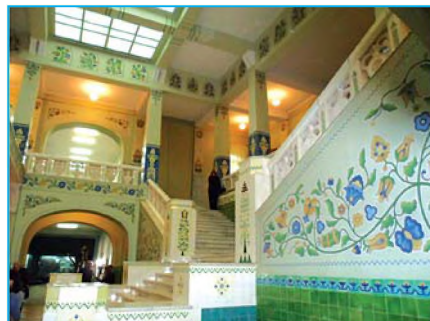
Інтер'єр — це облаштований відповідно до призначення внутрішній простір архітектурної споруди.

Важливими складовими створення образу інтер'єру будь-якого приміщення є форма і колірне рішення елементів будівельної конструкції (стіни, вікна, двері, підлога, стеля), композиційне розташування меблів та інших речей, освітлення й декор. Узагалі, інтер'єр помешкання може багато розповісти про смаки й уподобання господаря, його професію, добробут і навіть характер.

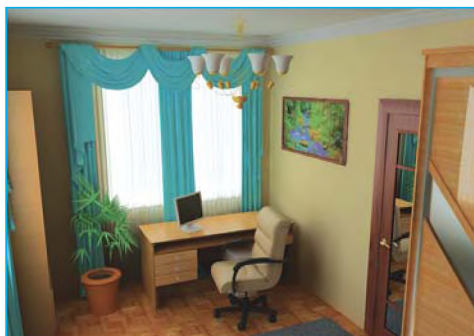
Останніми роками значної популярності набула професія дизайнера інтер'єру. За бажанням замовника дизайнер розробляє проект майбутнього інтер'єру на основі єдності прагматичних і художніх ідей та рішень.

Запам'ятай! Основними принципами функціонального та естетичного облаштування інтер'єру є:

- безпека, доцільність та зручність;
- краса, єдність художнього стилю й відповідність призначенню (для роботи, відпочинку, спорту тощо).

Інтер'єр полтавського краєзнавчого музею

Інтер'єр кімнати для школяра

Інтер'єр спортивної зали

У СЕЛЯНСЬКІЙ ХАТІ

З давніх-давен, відколи людина почала зводити житло, вона намагалася облаштувати його відповідно до призначення та власних уявлень про красу й доцільність. Традиційне житло різних народів відрізняється не тільки формою, а й внутрішнім змістом, оскільки інтер'єр в художньо-образній формі відображає національні традиції, символи, життєві правила, звичаї та обряди.

Самобутнім, унікальним явищем української матеріальної і духовної культури є селянська хата.

Інтер'єр світлиці

М. Пимоненко. «Свати»

Найважливішим елементом інтер'єру традиційної української хати була піч. У кутку навпроти печі стояв стіл, застелений вишитою скатертиною. Біля столу попід стіною ставили дерев'яну різьблену лаву. Вікна, ікони, картини чи фотографії на стінах прикрашали вишитими рушниками.

Коли народжувалася дитина, до міцної балки, яка підтримувала стелю, підвішували колиску.

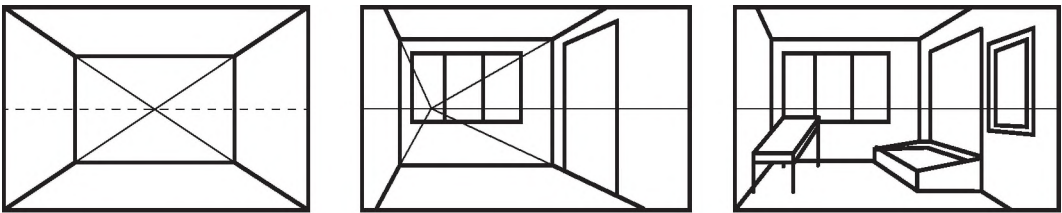
Також неодмінним атрибутом інтер'єру була скриня, в якій господиня зберігала постіль, рушники, прикраси та різні цінні речі.

Художньо-творча діяльність

Інтер'єр селянської хати можна побачити в експозиції музею народної культури та побуту, на картинах відомих українських мистців або на ілюстраціях до літературних творів.

Спробуй себе в ролі художника і відтвори інтер'єр традиційної української хати засобами графіки або живопису (за вибором).

Творче завдання. Перш ніж розпочати роботу, розглянь схеми лінійної перспективи побудови інтер'єру.

Схеми лінійної перспективи побудови інтер'єру

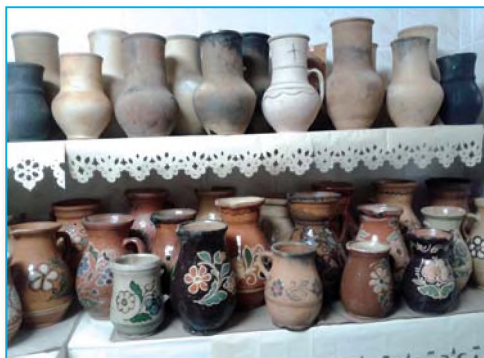
Ескіз інтер'єру

Працюй так:

- Продумай, які елементи інтер'єру ти зображатимеш у своїй композиції та як їх розташуєш.
- Вибери відповідний формат аркуша паперу (тонованого або кольорового).
- Зобрази інтер'єр з урахуванням межі зламу (підлога — стіна).

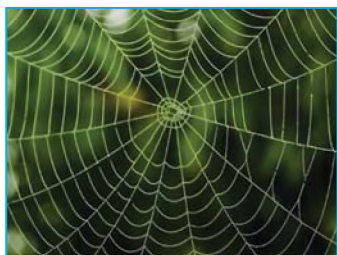
ДИЗАЙН ТА ХУДОЖНЄ КОНСТРУЮВАННЯ

Навколо нас — безліч корисних і красивих речей, створених художниками-дизайнерами. Вважають, що сучасне мистецтво дизайну виникло на основі художніх ремесел — адже народні умільці постійно намагалися вдосконалювати форми, споживчі властивості та естетичні якості своїх виробів.

Вироби народних майстрів

Для створення художніх образів дизайнери доволі часто використовують знання про форми, забарвлення та властивості об'єктів живої природи.

Природні форми в дизайні

Сфера творчої діяльності художника-дизайнера включає проектування, моделювання та художнє конструювання виробів.

Ландшафтний дизайн

Інтер'єр ванної кімнати

Аеродизайн

ЧАРІВНИЙ ЛІХТАРИК

У своїх роботах дизайнер втілює красу форм, застосовує колір, пропорції, об'єм для створення виразного художнього образу.

Ліхтарі, виготовлені за ескізами художників-дизайнерів

Художньо-творча діяльність

Уяви себе дизайнером, якому потрібно придумати і сконструювати ліхтар.

Творча робота. Створи дизайн-форму ліхтарика в техніці паперової пластики. За основу конструкції можеш узяти будь-яку природну форму (шишка, квітка, равлик тощо).

Для роботи тобі знадобляться ножиці, олівець, лінійка, клей, кольоровий папір та картон, різноманітний декор.

Намалюй ескіз. За ескізом спочатку виготов із кольорового паперу або картону основні деталі конструкції, а потім — другорядні. У процесі роботи застосовуй різні прийоми художньої обробки паперу (складання, вирізування, гофрування, скручування тощо).

Готовий виріб доповни декоративними елементами.

ШРИФТ І ДЕКОР У СТВОРЕННІ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ

У сиву давнину, коли ще не було писемності, люди передавали одне одному важливі повідомлення за допомогою схематичних малюнків. Проте і в наш час високорозвинених інформаційних технологій візуальні знаки не втратили актуальності: це логотипи, емблеми, дорожні знаки, умовні позначення (піктограми) в підручниках, символи на моніторах комп'ютерів чи на екранах мобільних телефонів.

Піктограми

Дорожні знаки

Логотип — графічна композиція, в якій символічне зображення поєднано з назвою установи, організації або культурного чи спортивного заходу.

Логотипи навчальних закладів

Логотипи спортивних заходів

Шрифт — графічний рисунок накреслень літер і знаків, що складають єдину стилістичну та композиційну систему; набір символів певної форми і розміру.

Шрифти відрізняються один від одного за висотою та шириною літер, чіткістю графічного рисунка, художніми характеристиками (наприклад, декоративний, монументальний, витончений, строгий, фольклорний і т. п.).

Розробляють шрифти художники-графіки. Іноді форми літер викликають в художника певні асоціації, які він утілює в незвичайних композиціях — буквах-образах.

Вибір шрифту для реклами, книжки, плаката, вітальної листівки залежить від того, яка інформація в композиції головна, а яка — другорядна. Створити образ букви або цілого слова можна за допомогою декоративних елементів.

Декоративний шрифт

СВЯТКОВА ЛИСТІВКА

Перші вітальні листівки з'явилися на теренах України наприкінці XIX століття. Новинку привозили із Західної Європи, і коштувала вона тоді достатньо дорого.

Сучасна вітальна листівка — це різновид графічного дизайну. Незважаючи на величезне розмаїття форм, фактур та сюжетів, вона має відповідати двом основним вимогам: бути високохудожньою і водночас простою, яскравою, веселою, як саме свято.

Художньо-творча діяльність

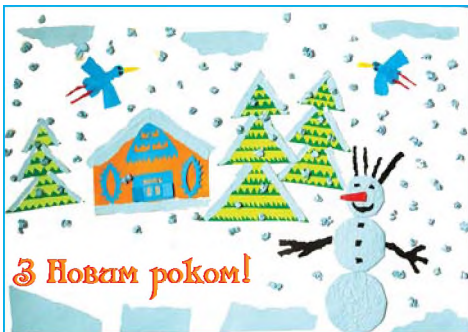
Листівка, виготовлена власними руками, стане оригінальним подарунком рідним або друзям.

Для створення листівки тобі знадобляться ножиці, клей, кольоровий папір, картон, стрічки, намистинки, блискітки, а ще — фантазія і натхнення.

Творче завдання. Виготов вітальну листівку до будь-якого свята (за вибором).

Працюй так:

- Продумай сюжет листівки. Відповідно до свого задуму вибери формат і колір аркуша паперу.
- Намалюй олівцем ескіз композиції з урахуванням висоти букв та довжини напису («Вітаю!», «Зі святом» і т. п.).
- Створи образ, використовуючи різноманітні художні техніки (витинанку, аплікацію, паперопластику) і декор.

Роботи учнів

**ВИСТАВКА ДИТЯЧИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ
«ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ У ДЕКОРАТИВНО-
ПРИКЛАДНОМУ МИСТЕЦТВІ,
АРХІТЕКТУРІ ТА ДИЗАЙНІ»**

ОБРАЗИ ПРИРОДИ, ТВАРИН, ЛЮДЕЙ У МИСТЕЦТВІ

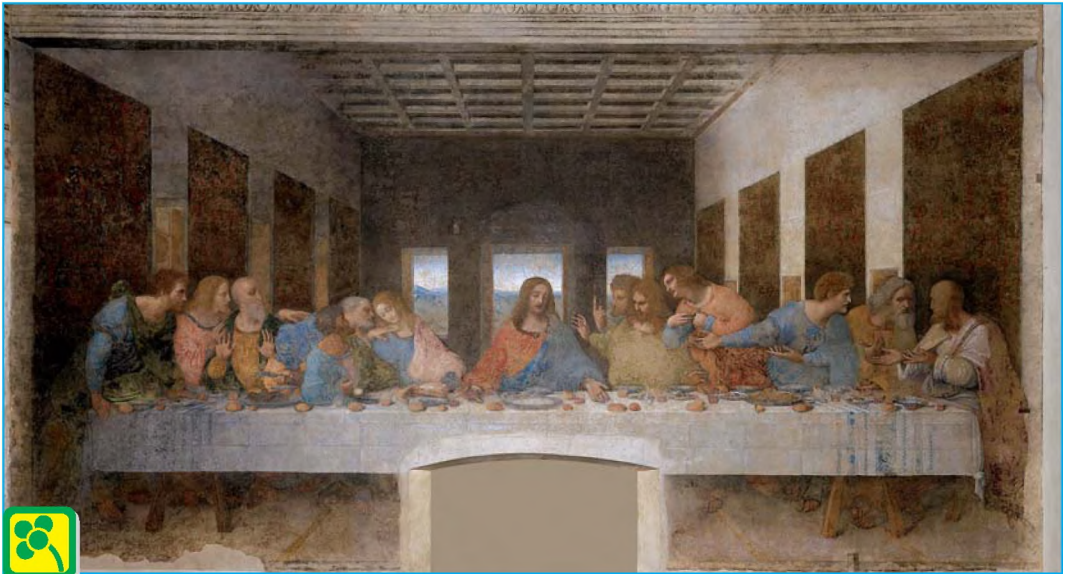
РЕАЛІСТИЧНІ ТА ФАНТАСТИЧНІ ОБРАЗИ В МИСТЕЦТВІ

Богоматір
Володимирська

Образотворче мистецтво передбачає відображення мистцем краси навколишнього світу, а також передавання власних думок, почуттів і переживань у художньому творі.

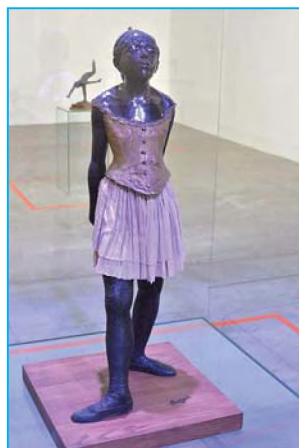
Твір, у якому художній образ найбільш виразно проявляється за законами краси й естетично сприймається людиною, називають **шедевром** образотворчого мистецтва. До світових шедеврів належить чимало старовинних ікон. В іконах утілено образ духовності, що сприймається не як виразне зображення, а як ОБРАЗ вічної святості. Мабуть, тому в народі саму ікону часто називають образом.

Леонардо да Вінчі. «Тайна вечеря»

Світ образів у різних видах та жанрах образотворчого мистецтва надзвичайно багатоманітний. Щоб навчитися сприймати, трактувати, а також самостійно створювати художні образи, потрібно знати закономірності образотворення, практично засвоїти образотворчу грамоту, оволодіти основами художньої мови.

С. Адамович. «Борозна в степу» Е. Дега. «Маленька танцівниця»

У живописі, графіці та скульптурі мистці відображають не лише реальні образи, а й фантастичні, створені за літературними сюжетами чи власною уявою.

І. Білібін.
«Руслан і голова»
(ілюстрація до поеми

О. Пушкіна «Руслан і Людмила»)

В. Васнецов. «Килим-літак»

В образотворчому мистецтві існує безліч творів із казковими, міфологічними та фантастичними сюжетами. Наприклад, відомі художники В. Васнецов та І. Білібін писали чудові полотна за мотивами казок, М. Врубель створював образи міфологічних героїв, а М. Чюрльоніс втілював у картинах образи, які виникали в його уяві.

М. Чюрльоніс. «Замок»

М. Врубель. «Пан»

До тематики з фантастичними сюжетами постійно звертаються і народні майстри.

Розглянь ілюстрації. Визнач характерні особливості створення художніх образів у творах майстрів декоративного мистецтва.

О. Отнякіна-Бердник.
«Зимовий Дракон»

М. Приймаченко. «Дикий чаклун»

НЕВІДОМА ПЛАНЕТА

Серед розмаїття творів художників-фантастів чільне місце займають твори космічної тематики, в яких найчастіше зображують дивовижні літальні апарати, нереальні ландшафти і химерних істот — інопланетян.

Творча уява допоможе тобі здійснити мандрівку в космос і втілити фантастичні образи у тематичній композиції.

Художньо-творча діяльність

Сьогодні ти будеш створювати фантастичний пейзаж у техніці гуашевого живопису на тему «Невідома планета».

Вправа. За допомогою техніки плямографії зобрази на аркуші паперу плями. Уважно придивись до них, намагаючись побачити образи космічної тематики. За потреби доповни зображення графічними елементами.

Творче завдання. Продумай композицію, вибери формат і виконай олівцем ескіз. Поміркуй, яку колірну гаму та колірні нюанси ти застосуєш у своєму творі.

Головне в композиції виділяй розміром, кольором та розміщенням у композиційному центрі. Рівномірно заповнюй формат зображенням другорядних елементів фантастичного сюжету.

Роботи учнів

ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В ПЕЙЗАЖІ

Багато художників присвятили свою творчість пейзажному жанру. Темами їхніх робіт стали гори, море, лісові та степові мотиви, мальовничі краєвиди в різні пори року, міські пейзажі тощо.

М. Ярошенко. «Захід сонця»

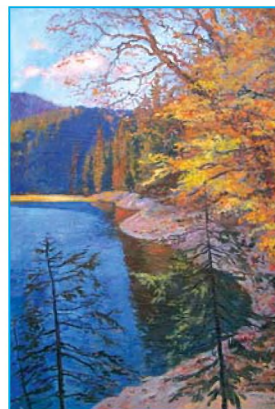

М. Реріх. «Гімалаї»

Українські мистці створили справжні шедеври з пейзажними мотивами рідного краю. Так, Т. Шевченко залишив нам у спадок серію чудових акварелей пейзажного жанру, М. Ярошенко написав з натури чимало різнопланових краєвидів під час подорожей Україною, а Й. Бокшай у багатьох своїх роботах утілює поетичні образи природи Карпат. Високе мистецтво цих талановитих живописців мало великий вплив на творчість багатьох їхніх послідовників.

Т. Шевченко. «Хутір на Україні»

Й. Бокшай. «Осінні дерева над озером Синевир»

Твори пейзажного живопису характеризуються цілісністю і рівновагою композиції, що досягається завдяки свідомому вибору формату, виявленню межі зламу простору (вище, нижче) і певному розташуванню контрастних елементів (важких — легких, темних — світлих, великих — малих). Також важливими прийомами створення художнього образу є симетрія і асиметрія та колірні нюанси.

А. Астаф'єв. «Гроза в степу»

Передавання плановості у відкритому просторі здійснюється за допомогою кольору, тону, деталізації, ілюзорного зближення паралельних ліній, спрямованих у далечінь, та залежності колірної гами від освітлення. Глибину умовного простору відтворюють, застосовуючи теплі кольори та їх відтінки на передньому плані, а холодні кольори — на дальньому.

Запам'ятай! Темні кольори активніше проявляються на світлому тлі. Розмиті, ніжні колірні тони зримо віддаляють предмети, а яскраві, насичені — наближують.

КАРАВАН У ПУСТЕЛІ

Чи знаєш ти, що таке пустеля? Що тобі відомо про рослинний і тваринний світ та життя людей серед пісків під спекотним сонцем?

Розглянь фотографію і картину. Зверни увагу, як живописець виділив композиційний центр, заповнив формат елементами зображення та використав колірні відтінки в організації сюжету композиції за темою.

Пустеля

Р.-К. Зоммер.
«Караван у пустелі»

Художньо-творча діяльність

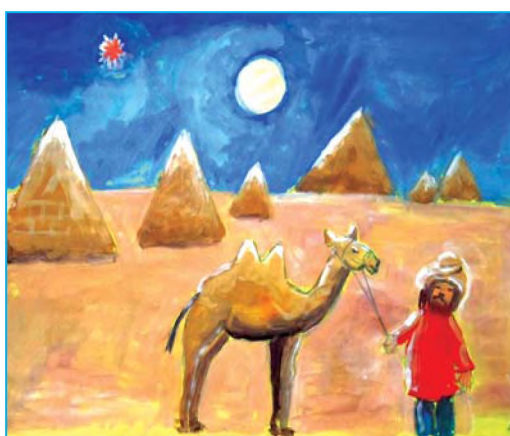
Вправа. Виконай тематичні композиційні рисунки в різних форматах за зразками.

Композиційні вправи

Творче завдання. Створи на тонованому папері композицію на тему «Караван у пустелі» в техніці гуашевого живопису.

Разом з однокласниками обговори правила композиційної побудови. Зверни увагу на відображення головного і другорядного, просторове розміщення предметів на передньому та дальньому планах, колірні й тональні контрасти. Використай змішування фарб жовтого, синього і червоного кольорів з додаванням чорного та білого. Застосуй гармонійне поєднання кольорів і багатство колірних відтінків для створення виразного образу природи пустелі.

Роботи учнів

ПЕРЕДАВАННЯ ПЛАНОВОСТІ ВІДКРИТОГО ПРОСТОРУ ЗА ДОПОМОГОЮ КОЛЬОРУ І ТОНУ

У живописі художники досягають виразності форми предметів за допомогою властивостей кольору: світлості та насиченості.

Світлість визначають як світло-тонову характеристику: це ступінь відмінності даного кольору від чорного або білого. **Насиченість** характеризується ступенем світлості кольору чи колірною відтінку при змішуванні з білою або чорною фарбою: чим менша насиченість, тим сірішим виглядає колір.

С. Васильківський. «Український пейзаж»

Світлотінь відіграє головну роль у сприйнятті об'ємних властивостей предмета та передачі на площині тривимірного простору.

Милуючись краєвидом, людина охоплює поглядом об'єкти, що знаходяться від неї на різних відстанях. У живописі та графіці просторові зони різної віддаленості називають **планами**.

Художники зазвичай виділяють передній, середній і дальній плани (іноді більше). Об'єкти **переднього плану** зображують теплими кольорами й насиченими контрастними відтінками; **середній план** промальовують тепло-холодними колірними відтінками меншої інтенсивності, а **дальній план** — холодними кольорами та спорідненими тональними відтінками.

А. Кашаян. «Вулиця»

А. Куїнджі. «Після грози»

МОРСЬКІ ФАНТАЗІЇ

Тобі вже відомо, що твір пейзажного живопису із зображенням моря називають **мариною**, а художника, який працює в такому жанрі, — **мариністом**.

Розглянь ілюстрації. Порівняй колірну гаму морського пейзажу на фотографії та на репродукції картини. Які кольори використав живописець для передавання плановості відкритого простору?

Неаполітанська затока. Італія

І. Айвазовський.
«Неаполітанська затока вранці»

Художньо-творча діяльність

Спробуй себе в ролі мариніста і намалюй за уявою морський пейзаж акварельними або гуашевими фарбами.

Творче завдання. Продумай композицію. Вибери відповідно до творчого задуму формат аркуша і колірну палітру. У своїй роботі передай плановість відкритого простору за допомогою кольору і тону.

Робота учня

ЗАЛЕЖНІСТЬ КОЛІРНОЇ ГАМИ ВІД ОСВІТЛЕННЯ

Ти вже володієш базовими знаннями з колористики і вмієш застосовувати правила колірних поєднань на практиці. А ще тобі відомо, що сприйняття кольору залежить від пори року, погоди, часу доби, освітлення (природного чи штучного), а також від віку, культури і навіть настрою людини.

Пригадай, які кольори можна спостерігати в природі уранці, вдень, увечері та вночі.

Розглянь ілюстрації. Які колірні відтінки на них переважають? Спробуй визначити, яку частину доби зображено на фотографії, а яку — на картині.

В. Рілов. «Блакитні простори»

У пейзажних творах за допомогою кольору живописці відображають не тільки побачене, а й пережите, діляться своїми думками та емоціями.

Колорит пейзажу в природі залежить від освітлення, а в живописному творі — від багатства та узгодженості колірних відтінків з основним кольором. Завдяки кольору в поєднанні з іншими виражальними засобами (форма, композиція, світлотінь) та художнім прийомам живописного зображення мистець тонко передає стан природи і створює відповідний за настроєм образ: ніжний, суворий, замріяний, тривожний тощо.

Розглянь картину. Який настрій вона викликає? Яка колірна гама переважає на цій картині? Визнач, якими засобами живописець досяг виразності художнього образу.

Г. Глюк. «Захід сонця»

Запам'ятай! Завдяки вмілому поєднанню кольорів художник створює колорит живописного твору. Колорит може бути яскравим або тьмямим, теплим або холодним, багатобарвним або монохромним.

СВЯТО ВЕСНЯНОЇ ПРИРОДИ

Сьогодні ти будеш створювати композицію в жанрі пейзажу, використовуючи колір як засіб вираження настрою.

Художньо-творча діяльність

Творче завдання. Намалюй акварельними фарбами композицію з пейзажним мотивом весняної природи. Прийом зображення («по-сухому» чи «по-вологому») вибери самостійно.

Поміркуй, які ознаки весни тобі хотілося б зобразити. Визнач кольорну гаму своєї творчої роботи, враховуючи освітлення у певну частину доби. За допомогою кольору відобрази власне ставлення до світу природи.

Робота учня

Робота учня

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФОРМИ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ДЕКОРАТИВНОГО ОБРАЗУ

Пригадай, що таке трансформація та стилізація форми і яку роль вони відіграють в образотворчому мистецтві.

Трансформація — це прийом художнього перевтілення реальної форми предмета в геометричну, стилізовану форму, зміна її конструкції, пропорцій. **Стилізація** — художня переробка форм зображуваних предметів на основі виявлення та підкреслення їх найсуттєвіших ознак.

Трансформацію форми з її подальшим декоруванням використовують у багатьох видах образотворчого мистецтва, але найбільше — в художніх ремеслах. Народні майстри втілюють фантастичні образи химерних істот і чудо-звірів у декоративних розписах, витинанках, керамічних фігурках, килимах тощо.

М. Приймаченко.
«Цей звір горобців ловив»

С. Пінчук.
«Весела риба»

О. Отнякіна-Бердник. Іграшки

Однак і звичні для ока баранці, козлики, коники, півники постають перед нами у дивовижних образах. Народні майстри не копіюють зовнішній вигляд реальних тварин, а художньо переосмислюють і видозмінюють форми, вибираючи суттєві, властиві конкретній тварині ознаки. Деякі частини фігури (наприклад, хвіст, роги) у результаті трансформації перетворюються на декоративні елементи.

Розглянь ілюстрації. Які засоби створення художніх образів використали народні майстри? Зверни увагу на форму, колір та оздоблення творів декоративно-прикладного мистецтва.

З. Пасічна.
«Морський коник»

Ю. Горбачов.
«Птах та кінь»

Н. Городинська.
«Фенікс»

Роботи опішнянських та косівських майстрів

ДЕКОРАТИВНИЙ ОБРАЗ ТВАРИНИ

Ти вже знаєш, що для творів декоративно-прикладного мистецтва характерні узагальнена виразна форма, умовний колір і декор. Застосуй ці особливості художньої мови у своїй творчій діяльності.

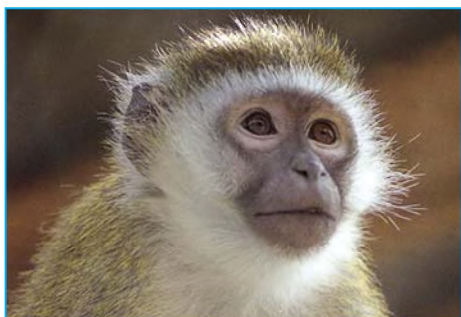
Художньо-творча діяльність

Ти створюватимеш декоративний образ тварини, застосовуючи прийоми трансформації форми.

Вправа 1. Виконай зображення в техніці ниткографії. Спробуй побачити серед хаотично нагромаджених ниток цікавий образ.

Вправа 2. Доповни клубок ниток декоративними елементами і створи образ тварини.

Вправа 3. Виклади тоненьку мотузку по контуру тварини на фотографії, а потім трансформуй силует, щоб утворилося інше зображення.

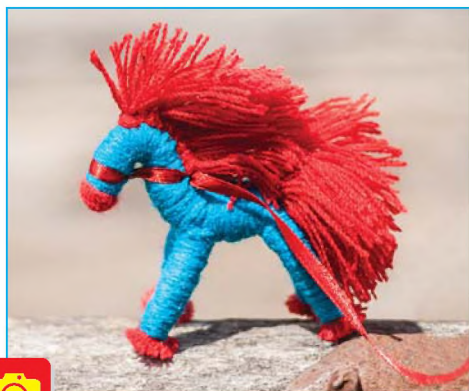
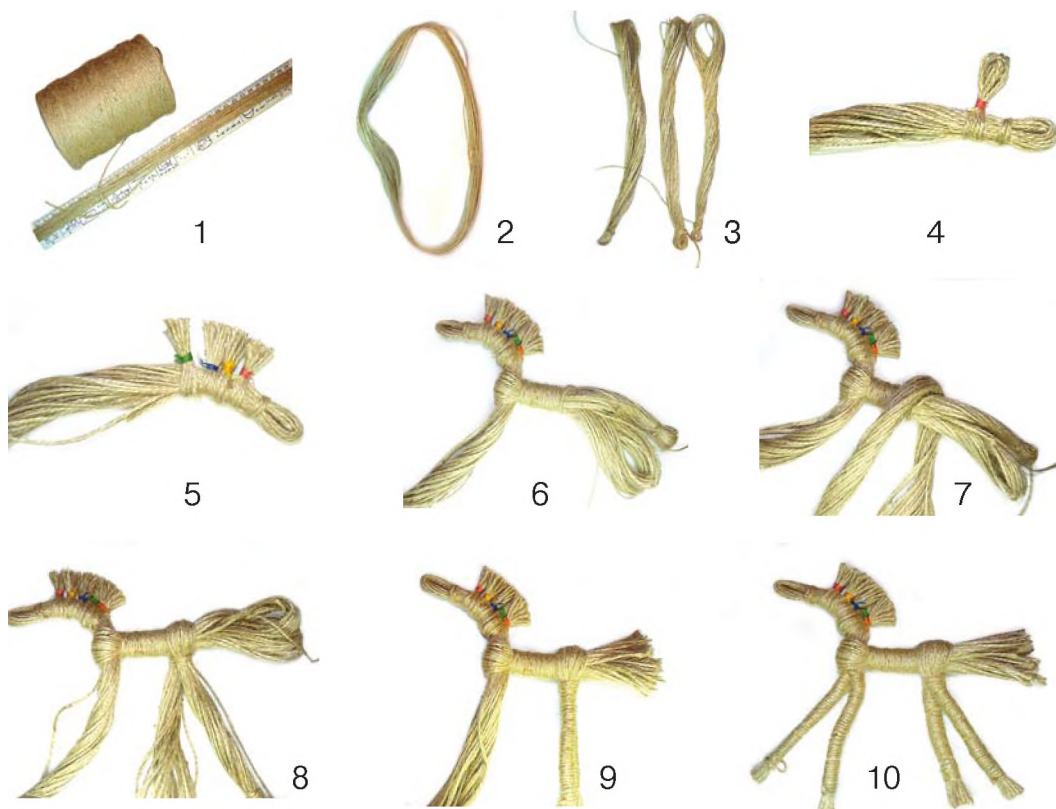

Зразки вправ

Творче завдання. Створи образ коника із застосуванням прийому мотанки.

Коник-мотанка — це чудовий подарунок для членів твоєї родини, друзів і тих, кому хочеш побажати добра та щастя.

Послідовність виконання виробу зображено на малюнках.

Готові вироби

ОБРАЗИ ФАНТАСТИЧНИХ ІСТОТ У ТВОРАХ НАРОДНИХ ХУДОЖНИКІВ

Реальні форми й кольори предметного, тваринного і рослинного світу ми сприймаємо разом з їхніми характерними ознаками у часі та просторі, а в творах народних художників форма і колір набувають символічного значення.

Особливої уваги заслуговують роботи самобутньої майстрині Марії Приймаченко. Вона створила чарівний світ яскравих соковитих барв, прикрасила його дивовижними квітами й неповторними орнаментами, населила небаченими звірами і птахами.

В її душі — рясний квітник,
в її очах — весняні птиці.
Наврочив пензель-чарівник
барвисті кольори майстриці.
Дивлюсь на веселковий цвіт,
в якому голоси і запах...
І заселяються в мій світ
ті дивні квіти й дивні птахи.

Вадим Крищенко

М. Приймаченко.
«Коник-горбок»

Образи-символи з'являлися завдяки невичерпній фантазії художниці: зелені слони, сині ведмеді, червоні коні, а ще — чудернацькі хвостов'язи, ротозій і чуліндра з умовним зображенням людського обличчя... У житті побачити таких істот неможливо.

Уважно розглянь твори М. Приймаченко. Зверни увагу на форму, колір, композицію як виражальні засоби створення образів фантастичних істот.

М. Приймаченко. «Ротозій»

М. Приймаченко. «Прус»

М. Приймаченко зображувала своїх чудо-звірів силуетно на одноколірних (тонованих) аркушах паперу. Всі елементи композиції узгоджені між собою, не загороджують один одного і повністю заповнюють формат. Колір локальний, однотонний. Декоративні елементи форм тварин умовні, стилізовані.

Творчість усесвітньо відомої української майстрині М. Приймаченко вивчають багато сучасних мистецтвознавців, художників, культурологів. За мотивами її творів народні майстри втілюють власні задуми в кераміці, gobelenaх, розписі тканини.

Роботи студентів та учнів художніх навчальних закладів

ФАНТАСТИЧНА ІСТОТА

Сьогодні ти створюватимеш образ фантастичної істоти на прикладі творів народних майстрів.

Художньо-творча діяльність

Вправа. Виконай стилізацію форми тварини засобами графіки у кількох варіантах, тобто застосуй різні способи створення декоративного образу птаха або звіра. Матеріалом можуть бути кольорові фломастери чи олівці.

Творче завдання. Намалюй фантастичну істоту за мотивами творів народних художників. У процесі роботи над образом застосуй виражальні засоби декоративного формотворення.

Малюнок виконай на тонованому папері гуашевими фарбами або в техніці кольорової аплікації із графічною доробкою елементів зображення.

Роботи учнів

ОБРАЗИ ТВАРИН У ТВОРАХ ХУДОЖНИКІВ-АНІМАЛІСТІВ

Анімалістичний жанр — один із найдавніших жанрів образотворчого мистецтва. На скелях і стінах печер первісні художники малювали бізонів, мамонтів, диких коней та інших тварин, намагаючись відтворити найбільш суттєві ознаки їхнього зовнішнього вигляду. Переважно в наскельних рисунках тварини зображені в динаміці лінійно або силуетно.

Фігури тварин часто зустрічаються в античній скульптурі, вазописі, мозаїці. Анімалістичний жанр розвивався протягом усієї історії людства і досягнув справжнього розквіту в епоху Відродження.

А. Дюрер. Анімалістична композиція. Фрагмент гравюри

Художників, які зображували винятково представників тваринного світу, почали називати анімалістами порівняно недавно — у XIX столітті.

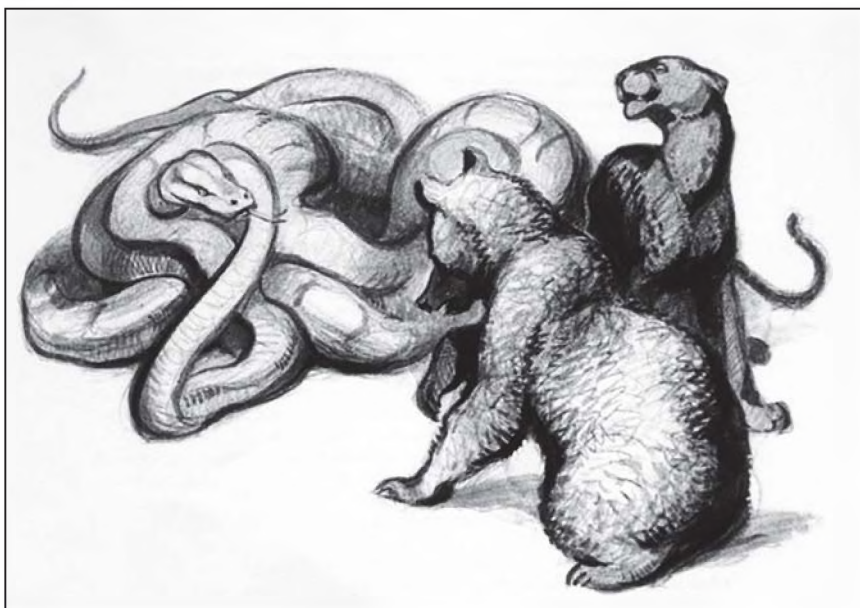

О. Комаров. «Тривога»

К. Тройон. «Собаки, які біжать»

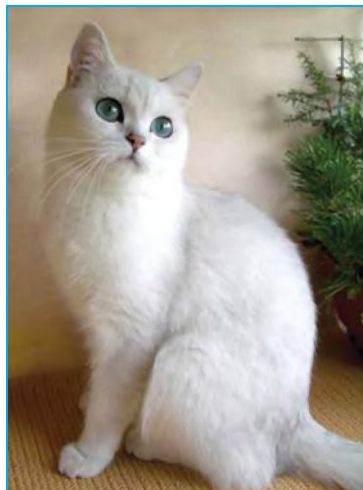
Відомий графік і скульптор-анімаліст В. Ватагін тонко відтворював образи птахів, звірів, плазунів, уміло передавав притаманні їм анатомічні особливості й пластику. В ілюстраціях до «Книги джунглів» Р. Кіплінга він створив виразні «портрети» тварин, наділив їх емоціями і почуттями.

В. Ватагін. Ілюстрація до «Книги джунглів» Р. Кіплінга

Тваринний світ нашої планети вражає розмаїттям розмірів, форм, фактур і забарвлення. Щоб виразно зобразити тварину, художник вивчає анатомічну будову та пропорції її тіла, спостерігає за життям і рухами, звертає увагу на пластику й виконує замальовки з натури.

Розглянемо деякі особливості будови тіла тварини на прикладі котика. Продовгуватий тулуб (котик часто вигинає спинку) закінчується досить довгим м'яким хвостом. Передні лапи коротші, ніж задні. Голова майже кругла, шия коротка. У котика гострі вушка, довгі вуса, виразні очі.

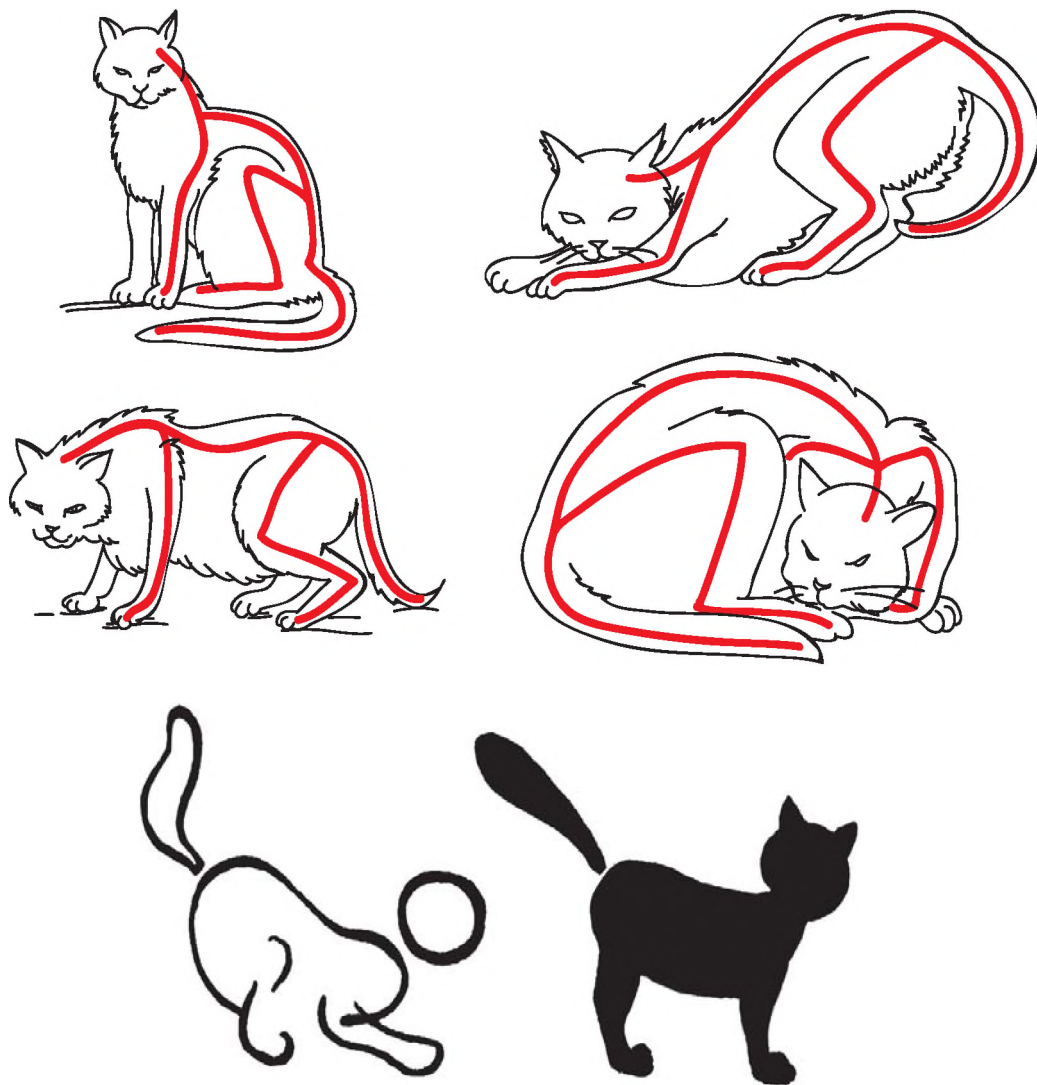
В. Ватагін. «Кішка»

Ю. Горбачов. «Кіт на підвіконні»

Кожна частина тіла тварини має внутрішню вісь, яка співпадає з кістками скелета. Від форми і характеру осьових ліній залежить, у якому положенні перебуває тварина: стоїть вона чи сидить, полює чи дрімає.

Конструктивну основу фігури тварини художник-анімаліст помічає одразу і максимально точно передає у своїй роботі, створюючи на площині чи в об'ємі певний за характером образ.

МІЙ ЧОТИРИЛАПІЙ ДРУГ

Сьогодні ти малюватимеш «портрет» домашнього улюбленця — котика. Втілити творчий задум тобі допоможе вірш.

КОТИК

Любить Петрик малювати,
котик любить позувати.
Як стрибне він на стілець,
Петрик візьме олівець,
розкрива альбом негайно.
Каже котик:
«Почекай-но,
поспішати не годиться:
хочу я причепуриться».
Та й почне вмивати котик
лапки, груди і животик...
Дуже хоче він у Петі
гарно вийти на портреті.

Петро Бондарчук

Л. Робінсон. «Ніченька»

Художньо-творча діяльність

Уважно розглянь котика. Зверни увагу на забарвлення шерсті, колір очей. Поспостерігай, як згинаються передні та задні лапи.

Вправа 1. Виконай фломастером схематичні графічні рисунки за зразком.

Вправа 2. Виклади з мотузки контур фігури котика в динамічному стані.

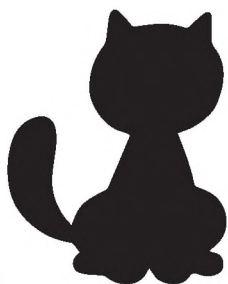
Творче завдання. Виконай анімалістичну композицію із зображенням котика на тонованому папері в техніці гуашевого живопису.

Роботи учнів

Завдання для самостійної роботи у вільний час

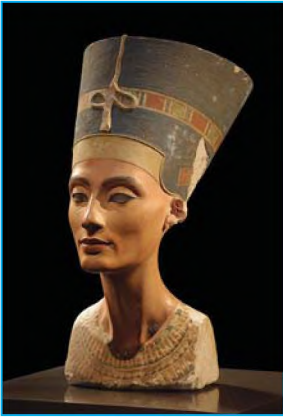
Створи портретний образ котика у фронтальному положенні в різних художніх техніках.

ОБРАЗИ ЛЮДЕЙ У ПОРТРЕТНОМУ ЖАНРІ

В образотворчому мистецтві портретний жанр здобув особливу популярність. **Портрет** — це зображення конкретної людини чи групи людей, які жили в минулому або живуть зараз. Досконалыми взірцями жіночих образів у портретному жанрі є бюст Нефертіті та живописні портрети пензля Леонардо да Вінчі й Рафаеля.

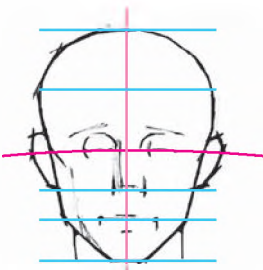
Бюст Нефертіті

Леонардо да Вінчі.
«Мона Ліза»

Рафаель.
«Мадонна Конестабіле»

Пропорції голови
і обличчя людини

У портретах художники відтворюють індивідуальні риси людини, передають особливості характеру і духовну сутність. Портретист обов'язково має володіти знаннями про будову та пропорції голови й обличчя.

Пригадай! Голова людини у фронтальному положенні має вигляд овалу, який ділиться на дві рівні частини лінією очей. Усі частини голови (очі, вуха, ніс, рот, підборіддя, лоб, щоки, брови) симетричні відносно вертикальної осі, яка проходить через середину обличчя.

ПОРТРЕТ КАЗКОВОГО ГЕРОЯ

Казкові портретні образи в основному малюють художники-ілюстратори. Ілюстрації наочно доповнюють зміст казки й допомагають розкрити характери головних героїв.

Н. Гольц. Ілюстрація до казки
Г. К. Андерсена «Снігова королева»

Т. Проць. Ілюстрація до казки
«Кирило Кожум'яка»

Творчий процес художника-ілюстратора починається із прочитання тексту і виконання композиційних начерків-схем за його змістом. На основі своїх начерків мистець створює ескізи, порівнює їх і обирає найкращі для подальшого втілення в матеріалі та художній техніці зображення. Іноді ілюстратор іще раз перечитує казку, щоб якомога детальніше уявити зовнішній вигляд головного героя, зрозуміти мотиви його вчинків і створити виразний художній образ у визначеному форматі.

Художньо-творча діяльність

Ти будеш створювати виразний образ головного персонажа казки «Котигорошко», «Кирило Кожум'яка» або «Снігова королева» (на вибір).

Вправа. Пригадай основні пропорції голови й обличчя людини. Спробуй передати певний настрій (сумний, веселий тощо) засобами міміки в робочому начерку.

Творче завдання. Намалюй гуашевими фарбами поясний портрет обраного казкового персонажа.

Перечитай казку й уяви образ головного героя. Продумай індивідуальні особливості зовнішнього вигляду: колір очей і волосся, зачіску, прикраси, головний убір, одяг тощо. Виконай лінійний рисунок композиції, а потім заверши ілюстрацію в кольорі.

Ескізи казкових
портретних
образів

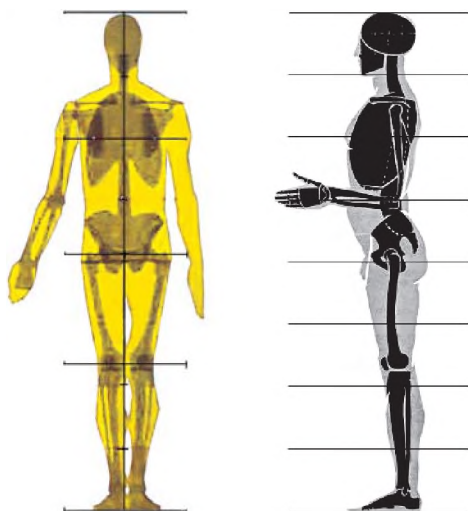
Робота учня

ЗОБРАЖЕННЯ ЛЮДИНИ У СТАТИЧНОМУ ТА ДИНАМІЧНОМУ СТАНАХ

Відтворювати характерну пластичну виразність фігури, жести й міміку людини, створювати її зображення в русі художникам допомагають знання про конструктивні й пластичні особливості будови людського тіла та його пропорції. Тому майбутні фахівці різних напрямів мистецької спеціалізації (живописці, графіки, дизайнери) вивчають пластичну анатомію як важливу складову художньої освіти.

Конструктивна будова тіла людини — це взаємозв'язки окремих його частин і цілого, а **пластичність** — художня виразність об'ємної форми людської фігури. **Пропорціями тіла** називають систему співвідношень його частин за розмірами. Пропорції фігур дорослих людей і дітей неоднакові.

Основою фігури людини є скелет. Він складається з різних за формою та величиною кісток, з'єднаних суглобами. До кісткової основи кріпляться м'язи. За допомогою м'язів людина рухається, жестикулює, розмовляє і т. п., а скелет утримує рівновагу при будь-якому положенні тіла.

Пропорції фігури людини

Леонардо да Вінчі.
Анатомічний рисунок

Давньогрецькі скульптори створювали статуї, які стали канонічними взірцями системи пропорційних співвідношень, розмірів та симетричності ідеального тіла дорослої людини.

Конструктивно-пластичну будову людського тіла досконало вивчив Леонардо да Вінчі. Його наукові праці заклали основи знань про пластичну анатомію людини — художники й досі використовують їх у своїй образотворчій діяльності.

Запам'ятай основні пропорції фігури дорослої людини:

- місце, де закінчується тулуб (верхня частина тіла) і розпочинаються ноги (нижня частина тіла), — це умовна середина фігури;
- руки і ноги приблизно однакові за довжиною; руку навпіл ділить лікоть, а ногу — коліно.

Давньогрецька скульптура
«Уранія»

К. Брюллов.
«Портрет М. А. Бек з донькою»

Образ людини в русі в образотворчому мистецтві відомий давно. Це підтверджують наскельні рисунки, фрески та рельєфи Стародавнього Єгипту, твори давньогрецького мистецтва. У Стародавній Греції на честь переможців Олімпійських ігор створювали скульптури, а на амфорах зображували сюжети спортивної тематики.

Наскельні зображення

Мирон. «Дискобол»

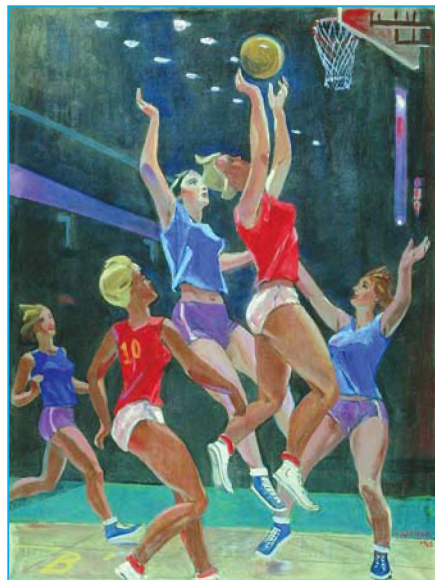

Антична амфора «Бігуни»

Сучасні живописці, скульптори, графіки у своїй творчості також часто звертаються до спортивної тематики.

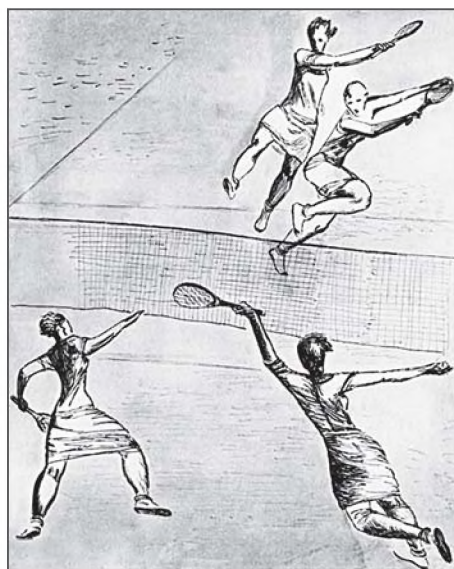
В. Рижих. «Київський футбол»

О. Дейнека. «Баскетбол»

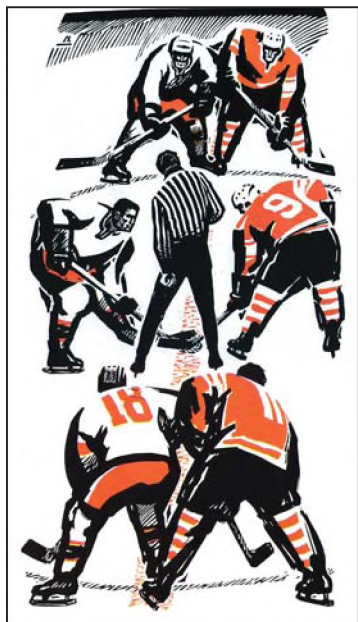

О. Янсон-Манизер. «Ковзанярка»

О. Дейнека. «Теніс»

Тема спорту особливо популярна у творах станкової (оригінальної) та друкованої графіки. Пригадай: **станкова**, тобто **оригінальна графіка** виконується рисувальним матеріалом (олівець, пастель, сепія, вугілля, туш-перо, пензлик) від руки в одному екземплярі, а **друкована** тиражує значну кількість однакових зображень (відтисків, відбитків) із гравірувальної дошки — друкарської форми. Відбиток із друкарської дошки ще називають **естампом**. **Естамп** — узагальнена назва друкованої графіки.

Л. Хайлов. «Укидання».
Ліногравюра

А. Демко. «Конкур».
Літографія

Застосовують також прийом штампування за допомогою **шаблону** — спеціально підготовленої для друку фігури. Друковану форму покривають фарбою і штампують відбитки відповідно до композиційного рисунка на папері або картоні. Зображення в такому випадку буде дзеркальним; більшої виразності можна досягти, використовуючи кольоровий папір.

ВЕСЕЛІ СТАРТИ

Знання основних пропорцій людського тіла допоможуть тобі не лише оцінювати зображення людей у творах живопису, графіки та скульптури, а й самостійно відтворювати фігуру людини у статичному та динамічному станах.

Художньо-творча діяльність

Вправа. Виконай схематичні начерки фігури людини в різних положеннях за зразками.

Творча робота. Створи динамічну композицію на тему «Веселі старти», «Баскетбол», «Гімнастика».

Намалюй на картоні фігуру людини в русі і виріж ножицями силует по контуру. На отриманий шаблон нанеси гуашеву фарбу і виконай естамп на тонованому папері способом друку (штампування).

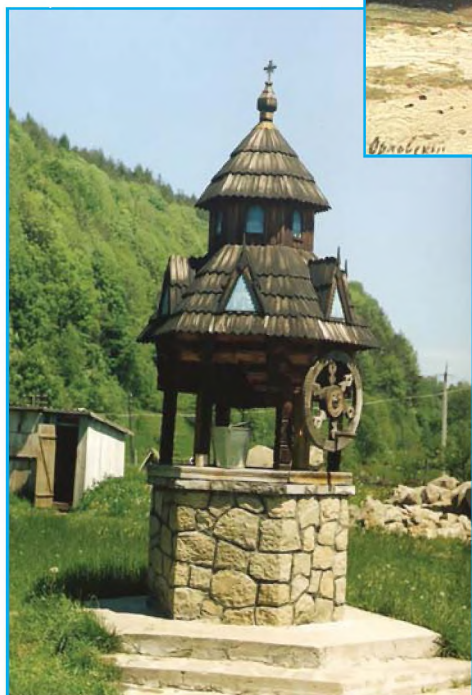
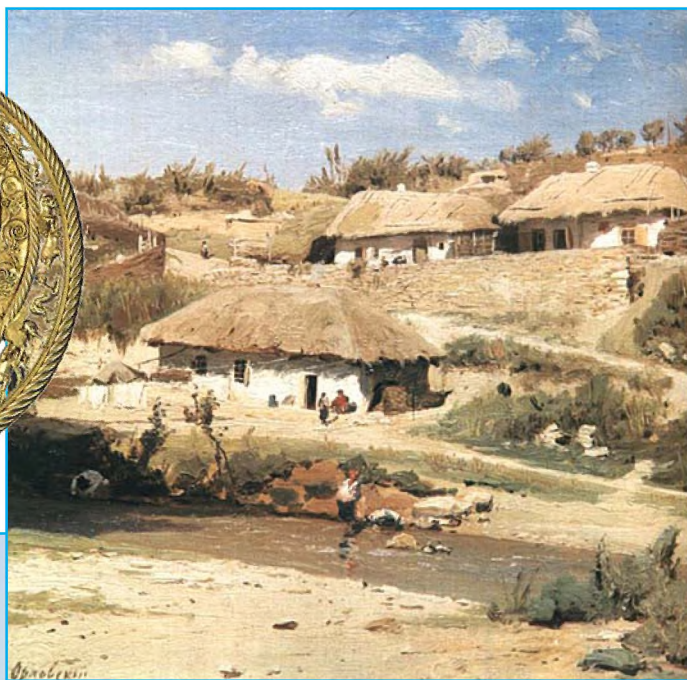

Роботи учнів

ВИСТАВКА ДИТЯЧИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ
«ОБРАЗИ ПРИРОДИ, ТВАРИН, ЛЮДЕЙ
У МИСТЕЦТВІ»

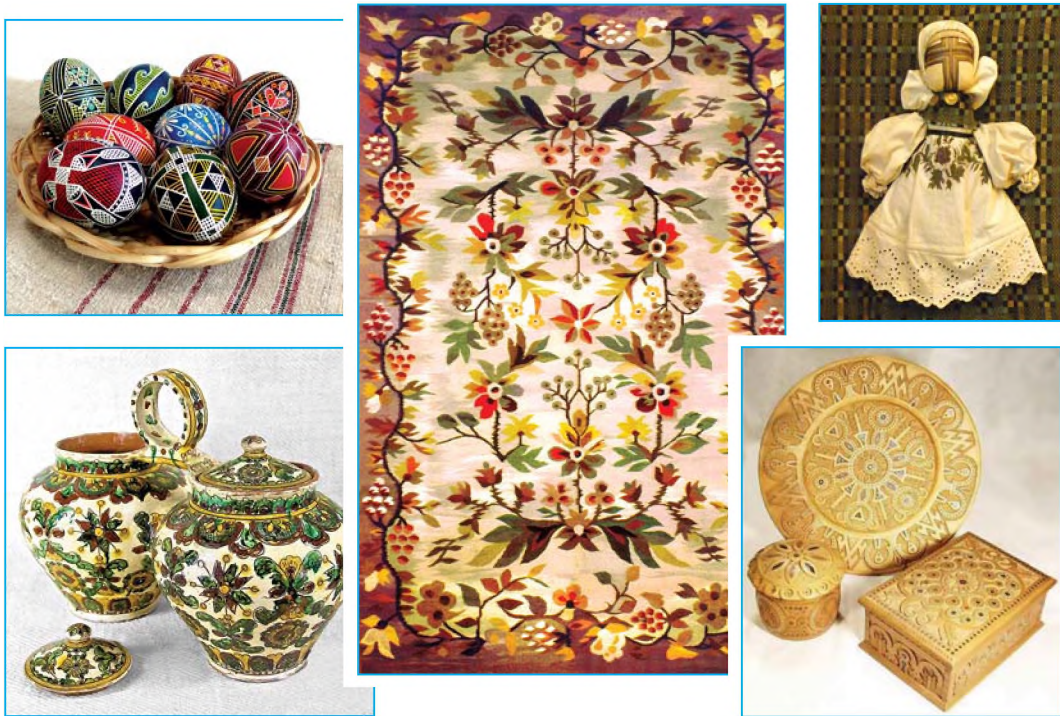

ОБРАЗ РІДНОГО КРАЮ В МИСТЕЦТВІ

ХУДОЖНІ ТРАДИЦІЇ РІДНОГО КРАЮ

Українська земля з давніх-давен славиться багатими художніми традиціями. Декоративний розпис, кераміка, художня обробка дерева, килимарство, вишивка, ткацтво, золотарство і гаптування золотом, ковальство, писанкарство, лялькарство — це далеко не весь перелік видів народного мистецтва, що складають вагому частку матеріальної культури нашого народу.

Різновиди народного мистецтва в Україні

Вироби народних майстрів різних регіонів України відрізняються композиційними рішеннями, візерунками, кольорними поєднаннями, що залежить передусім від ландшафту, роду занять більшості населення, історичних факторів та обрядових традицій, які побутують у певній місцевості.

А які художні ремесла поширені на теренах твого рідного краю? Розкажи про них.

УКРАЇНСЬКИЙ РУШНИЧОК

Вишивка — найпоширеніший різновид народного мистецтва в Україні. Колись за кількістю і довершеністю вишитих рушників, сорочок, скатертин, які дівчина підготувала до свого весілля, судили про її працелюбність.

Українська вишивка — світ краси й фантазії, поетичного осмислення навколишньої природи, схвильована розповідь про думки й почуття людини, давня магія символів і знаків.

Уважно розглянь ілюстрації. Зверни увагу на композиційне вирішення візерунків зображених рушників. Які орнаментальні мотиви і колірні поєднання використали вишивальниці?

Вишиті рушники

У вільний час за допомогою дорослих збери колекцію фотозображень вишитих рушників різних регіонів України.

Художньо-творча діяльність

Вишитий рушник — традиційний оберіг українців, важливий атрибут народних і державних обрядів та свят.

Сьогодні ти будеш створювати ескіз візерунка для вишивання святкового рушника.

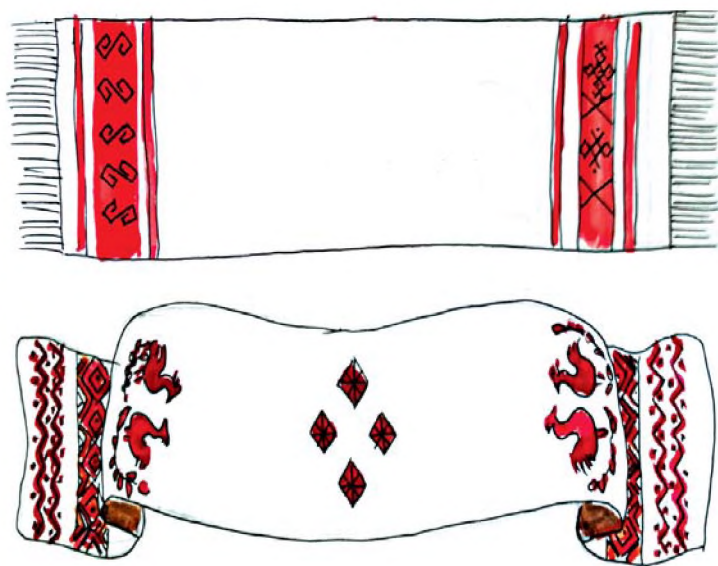
Творче завдання. За зразками рушників, вишитих народними майстрами, намалюй у кольорі ескіз декоративної композиції «Дерево життя» або ескіз орнаменту із традиційними для твого рідного краю мотивами.

Елементи візерунків для рушника. Роботи учнів

Робота майстра

Ескізи рушників. Роботи учнів

КРАСА ПРИРОДИ РІДНОГО КРАЮ

Природа України надзвичайно мальовнича, тож не дивно, що в творчості українських художників образ рідної землі посідає чільне місце.

С. Васильківський. «Млини»

Геніальний майстер слова та пензля Т. Шевченко створив чудову серію офортів із пейзажними мотивами, яку назвав «Мальовнича Україна». Зараз ці роботи, крім автобіографічного, мають ще й історичне та етнографічне значення, оскільки служать ілюстраціями життя тогочасної України.

Т. Шевченко. «Чигиринський жіночий монастир»

У творах пейзажного жанру художники по-різному зображують образ природи за змістом, настроєм та способом художньої інтерпретації. Залежно від цього виділяють декілька видів пейзажу:

- за змістом зображення — міський, сільський, індустріальний, гірський, степовий, морський, парковий, архітектурний та ін.;
- за настроєм, який викликає художній образ, — ліричний, тривожний, романтичний, епічний тощо;
- за способом художнього зображення — реалістичний, декоративний.

С. Адамович. «Рожева хата»

М. Могілат. «Весна»

М. Глущенко. «Травень у цвіту»

М. Гаврилюк. «Дорога додому»

ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ

Пригадай, які цікаві архітектурні споруди є у твоєму рідному краї. Чому вони привертають до себе увагу? Охарактеризуй засоби художньої виразності цих будівель.

Художньо-творча діяльність

Сьогодні ти будеш зображувати пейзаж із пам'яткою архітектури (храм, фортеця, замок, панський маєток тощо). Перш ніж утілити свій творчий задум засобами живопису чи графіки, виконай начерк композиції з натури у вільний час.

Творче завдання. Намалюй гуашевими чи акварельними фарбами пейзажний мотив з архітектурною будівлею. Використай реалістичний або декоративний спосіб зображення.

Працюючи над композицією, передавай глибину простору на площині за допомогою змін кольору, а розміщення об'єктів у планах відтворюй шляхом загороджування. Вибери колірну палітру для передавання настрою пейзажного мотиву (ліричний, поетичний тощо).

У процесі роботи можеш використати фотографії з видом архітектурної споруди, яку ти зображуєш.

Феофанія

Робота учня

ВИБІР ФОРМАТУ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ВИРАЗНОЇ ВРІВНОВАЖЕНОЇ КОМПОЗИЦІЇ

Твори образотворчого мистецтва — це результат художньої діяльності мистця.

Розпочинаючи роботу над композицією, художник визначає формат майбутнього твору. Доволі часто вибір формату підказує натура, наприклад, пейзаж у відкритому просторі (поле, долина, берег моря тощо). Мистець виконує ескіз і композиційно організовує зображення в планах відносно визначеного формату, застосовуючи як засіб виразності рівновагу всіх елементів композиції за величиною, тоном і кольором.

Розглянь твори художників. Визнач особливості композиційної організації зображення у вертикальних і горизонтальних форматах.

І. Левітан. «Велика вода»

С. Кошовий. «Весна іде...»

САДКИ ЦВІТУТЬ

Навесні, коли цвітуть дерева, навколишній простір наповнюється особливо ніжними, соковитими, яскравими, дзвінкими, ласкавими кольорами та їх відтінками, які створюють поетичний і радісний настрій.

Розглянь ілюстрації. Який твір тебе найбільше вразив? Опиши цю картину, використовуючи образотворчі терміни: композиція, художній образ, колірна гама, колірний контраст, композиційний центр, урівноваженість композиції, плановість простору, художня техніка.

І. Левтан. «Квітучі яблуні»

С. Адамович. «Яблуня»

Художньо-творча діяльність

Сьогодні ти створюватимеш композицію з весняним пейзажним мотивом на тему «Садки цвітуть».

Насамперед обери формат, художню техніку (живопис гуашшю чи аквареллю або графічне зображення кольоровою крейдою чи пастеллю) і спосіб зображення (реалістичний або декоративний).

Вправа. Продумай композицію та виконай ескіз за зразком.

Композиційна організація формату

Творче завдання. Намалюй свою композицію в кольорі. Зверни увагу на засоби виразності (виділення композиційного центру, заповнення формату елементами зображення, використання яскравих і приглушених кольорів) в організації сюжету за темою.

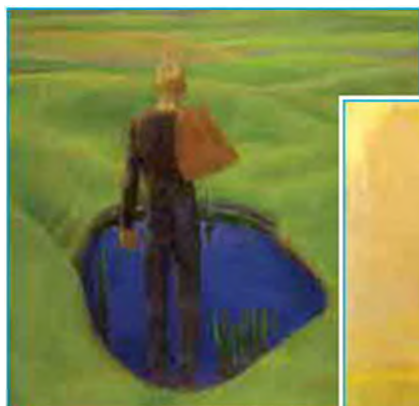

Етали виконання композиції пейзажу

ВИРАЖАЛЬНО-ЗОБРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМПОЗИЦІЇ

У творчому пошуку найкращого композиційного рішення майстер застосовує знання про основні засоби створення композиції: формат, сюжетно-композиційний центр, рівновагу елементів за величиною, тоном і кольором, зіставлення великого й малого, симетрію чи асиметрію, ритм, розмежування головного і другорядного у просторі (планах). Перелічені засоби допомагають живописцям та графікам створювати виразні художні образи.

Т. Яблонська. «Юність»

Т. Яблонська.
«В осінньому серпанку»

Зображальними засобами є основні компоненти художньої техніки та технології роботи мистця: крапка, штрих, лінія, пляма, площа, формат, об'єм, форма, пропорції, світло, колір, простір (плани).

Зображальні засоби кожного виду образотворчого мистецтва мають свою специфіку, проявляються по-різному, залежно від того, які матеріали використовуються. Разом вони складають образотворчу мову, основи якої повинен знати і практично застосовувати кожен художник.

Цілісність композиції залежить від підпорядкованості другорядного головному, поєднання компонентів сюжету в єдине ціле. Усі деталі композиції мають бути взаємопов'язані й допомагати розкривати творчий задум художника та підсилювати головну ідею твору.

Уважно розглянь твір живопису. Зверни увагу, які виразально-зображальні засоби використав мистець для створення цілісної композиції.

К. Костанді. «Розквітлий бузок»

Не менш важливим для створення довершеної композиції є визначення композиційного центру. Композиційним центром може бути місце розвитку основної дії сюжету (найчастіше — середина зображальної площини формату); група предметів або персонажів, що виділяється розміром і забарвленням; колірний або тональний акцент. Художники часто організовують композиції шляхом введення об'єктів сюжету в певні схеми, наприклад, трикутник, трапецію, коло та ін.

Розглянь картину. Проаналізуй композиційну побудову й охарактеризуй особливості форми, кольору, простору, художньої техніки у створенні виразного образу.

К. Коровін. «Взимку»

Запам'ятай! Для створення виразних художніх образів потрібно уважно вивчати роботи майстрів, опановувати образотворчу мову, спостерігати за природою та життям людей і головне — якомога частіше малювати.

СВЯТКОВИЙ ДЕНЬ

Пригадай свій настрій під час прогулянки вулицями твого рідного міста (села) у святковий день. Які деталі пейзажу тобі запам'яталися найбільше? Яким був колір неба та характер освітлення об'єктів?

Відтвори відчуття свята в сюжетно-тематичній композиції «Святковий день».

Художньо-творча діяльність

Розпочни втілення свого творчого задуму з вибору формату (прямокутний (горизонтальний чи вертикальний) або квадратний). У форматі визнач, яку частину аркуша буде займати небо, а яку — земля.

Творче завдання. Продумай сюжет, у якому головними персонажами є люди. Визнач композиційний центр, вибери колірну гаму, художню техніку та манеру зображення і приступай до роботи.

Робота учня

АРХІТЕКТУРА МАЛИХ ФОРМ

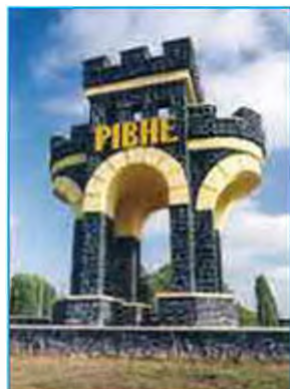
У парках, садах та інших природних середовищах ми щодня бачимо різноманітні малі форми архітектурних об'єктів. Фонтани, альтанки, ліхтарі, декоративні скульптури та композиції з природних матеріалів, дитячі ігрові майданчики, пам'ятні знаки, стели тощо чудово доповнюють красу природи.

Архітектурні об'єкти малих форм належать до садово-паркового мистецтва. У поєднанні із природним середовищем вони формують рукотворний образ матеріального простору навколишнього світу. Просторово-пластичний образ матеріального середовища проектує дизайнер. Саме він декорує будь-який куточок природного середовища малими архітектурними формами. Створене дизайнером художнє середовище слугує зоною праці та відпочинку людей.

Архітектура малих форм

У наш час також розповсюджені змішані архітектурно-декоративні композиції малих форм при в'їздах до населених пунктів. Розташовані на околиці міста чи села, вони надають про них зорову інформацію. Архітектурно-декоративні форми в'їздів до населених пунктів різноманітні за композиційним рішенням, матеріалом виготовлення і багатством способів декорування архітектурних і скульптурних форм.

Західні ворота — в'їзд
у м. Рівне з боку Луцька

Капличка св. Іова Почаївського,
м. Почаїв

Башта-бійниця.
Бушанський замок

Усесвітній день птахів святкують в усіх країнах світу. В Україні теж є народні звичаї та традиції, пов'язані з цим святом. Ми допомагаємо птахам, виготовляємо для них шпаківні та годівнички, які розвішуємо в парках та садках на День птахів. Гарні за формою та оздобленням шпаківні та годівнички стають наче елементом оформлення природного середовища.

Уважно розглянь, які красиві за формою, конструкцією, декором і кольором шпаківні та годівнички виготовили для птахів дизайнери та любителі природи.

Форма, конструкція та декор шпаківень і годівничок

ШПАКІВНЯ

Сьогодні в ролі художника-дизайнера ти працюватимеш над проектуванням та створенням макета «ідальні-годівнички» або «будиночка» для птахів.

Прості форми шпаківень

Вітальна листівка
та декоративна шпаківня

Художньо-творча діяльність

Творче завдання. Створи проект шпаківні чи годівниці у формі птаха. Розглянь фотографії шпаківень, які зробили художники-дизайнери, і самостійно виконай малюнок. Зверни увагу на конструкцію, форму, колір, декор. Зроби модель шпаківні з картонної коробки, пластмасової пляшки тощо.

Шпаківні у формі птахів

ВИРОБИ З МЕТАЛУ. КОВАЛЬСТВО ТА ХУДОЖНЄ ЛИТВО

З давніх-давен люди займалися художньою обробкою металу: створювали прикраси, зброю та інші вироби для повсякденного життя.

Золотий виріб
часів Київської Русі

Зображення оленя. Золото.
Причорномор'я

Досвід обробки металу, що передавався з покоління в покоління, удосконалювався. Цим ремеслом володіли цілі сім'ї, селища. Так зароджувався народний промисел художньої обробки металу. Майстерність кожного окремого виконавця була частиною творчої праці ремісників цілого колективу. Самобутні вироби відзначалися тонкою ручною роботою. Селяни ставилися до народних умільців як до чарівників-добродіїв, що володіють складним і таємничим мистецтвом.

Пізніше трудова функція народних майстрів художньої обробки металу розширилась. Ужиткові в традиційному побуті вироби стають сувенірами і декоративними предметами.

В сучасних центрах народних промислів, що пов'язані з художньою обробкою металу, бережно зберігаються та удосконалюються традиційні форми і прийоми, котрі застосовувалися в далекому минулому.

Згодом виокремлюються різні види художніх робіт з металом: ювелірство, художнє литво (ливарство), ковка тощо. Розширилося коло художніх прийомів обробки металу: чеканка, гравіювання, інкрустація, штамповка тощо.

Коринфська тридрахна

Ковані двері Свято-Троїцького храму
в Свято-Успенській Почаївській лаврі

З часом реміснича праця майстрів з виготовлення художніх виробів стала справою художників декоративно-ужиткового мистецтва.

Сьогодні ковальське та ювелірне мистецтво є одними із поширеніших різновидів декоративно-ужиткового мистецтва.

Ливарство широко використовується при створенні ювелірних прикрас, дзвонів, дрібної пластики, сувенірів та інших декоративних предметів. За традиційним способом литва, сучасні майстри з виготовлення дзвонів створюють чудові форми з декоративним оформленням поверхні.

Уважно розглянь фотографії. Визнач особливості формоутворення та декору дзвонів, які створили сучасні майстри.

Декоративне оформлення
литого дзвона

Дзвін Свободи
у м. Філадельфія. США

Для художнього литва використовують чавун, бронзу, алюмінієві та цинкові сплави, для ювелірних робіт — золото, срібло.

Ковальське мистецтво також має давні витoki. Майстри створили неперевершені зразки ажурних виробів, художніх речей повсякденного ужиткового призначення в техніці чеканки. Вражає різноманітність візерунків та орнаментальних композицій на решітках для воріт, парканів. Ці вироби називають металевим мереживом.

Розглянь уважно зразки металевих виробів майстрів-ковалів. Зверни увагу на декоративне формоутворення в композиції, ритм, чергування елементів, їх пластичне чи геометричне трактування візерунка.

Як утворюються ажурні вироби з металу? Ескізи металевих мережива малюють художники, побудову композиції та виражальні засоби металевих витворів вивчають дизайнери. Лише після цього коваль починає працювати над втіленням творчого задуму.

Оформлення кованими
решітками входу в будинок

Купол хриниці. Чеканка

МЕТАЛЕВЕ МЕРЕЖИВО. ЧУДО-ДЗВІНОЧКИ

В усі часи звук дзвона сприймався як дар неба, що підносить, зцілює і направляє людину. Тому дзвоник є гарним подарунком на будь-яке свято, особливо, якщо виготовлений власноруч.

Художньо-творча діяльність

Створи дзвіночок, що імітує виріб ливарного чи ковальського мистецтва. Спочатку ознайомся зі змістом матеріалу уроку, розглянь наочність, а потім визнач, яку практичну роботу будеш виконувати. Якщо буде вільний час, виконай обидва варіанти завдання.

Творча праця коваля, майстрів ливарного мистецтва цікава і потрібна людям. Стань і ти творцем прекрасного.

Творче завдання.

Варіант 1. Створи за зразком свій дзвіночок. Розглянь уважно послідовність виготовлення дзвіночка з пластиліну. Обери колір для свого виробу, попрацюй над його декоративним оздобленням.

Дзвоник підвісний

Послідовність виготовлення дзвіночка

Варіант 2. Виготов із кольорового картону чи цупкого паперу ажурну решітку способом переплетіння або витинання. Розглянь зразок і створи оригінальне мереживо. З ножицями та ножем працюй обережно.

Спосіб переплетіння та витинання

Роботи учнів

Колективне панно
із дзвіночків

ОФОРМЛЕННЯ ВІТРИН ЯК РІЗНОВИД ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Напередодні кожного свята ми бачимо безліч красиво оформлених вітрин різних громадських і торгових закладів. Пригадай, як ти щоразу із захопленням розглядаєш витвори фантазії дизайнерів.

А які вітрини тобі сподобалися найбільше? Спробуй пояснити, чому.

Оформлення вітрин — це дизайн реклами торгових центрів, магазинів, салонів, офісів та інших закладів. Композиційна організація «життя за склом» утворюється за допомогою художніх засобів графічного дизайну, сучасних технологій освітлення, виразного оформлення предметного та просторового (внутрішнього) середовища вітрини. У більшості магазинів, зазвичай, композиція оформлення вітрини змінюється залежно від пори року чи святкових днів.

Оформлення вітрин магазину солодощів

Досить часто вітрина привертає більше уваги перехожих, ніж вивіска. Зрештою, це один із видів його візуальної комунікації. Красиво оформлена вітрина — обов'язковий атрибут успішного магазину.

ДИЗАЙН ВІТРИНИ МАГАЗИНУ

Дизайн вітрин передбачає творчу діяльність художника, спрямовану на композиційно-художнє оформлення предметно-просторового середовища за вікном.

Незвичність, динамічність, наповненість кольором і світлом перетворює вітрини магазинів у твір прикладного дизайнерського мистецтва. І якщо у перехожих виникає передчуття свята при спогляданні вітрин, дизайнера можна вважати справжнім майстром.

Розглянь оформлення вітрини і визнач, яка візуальна інформація подана в ній.

Оформлення вітрини магазину

Для оформлення вітрин художники використовують аксесуари, реквізити, широкоформатний друк з освітленням, світлотехніку, плакати, аплікацію із кольорових плівок, повітряні кульки, іграшки, товари магазину, бутафोरію та ін.

Художньо-дизайнерське оформлення вітрин

Важливим засобом виразності для створення візуального образу вітрини є колір. Кольором, зазвичай, виділяють головне, на що потрібно звернути увагу. Часто використовується контраст кольорів, а саме: зелений — білий, червоний — білий, синій — білий, жовтий — чорний і т.д.

Розглянь колірний круг і схему поєднання кольору та фону. На якому тлі кольори сприймаються більш контрастно?

Колірний круг

Схема поєднань
кольорів і тла

У творчій роботі над художньо-декоративним оформленням вітрини застосовуй закономірність контрастного кольоросполучення.

Художньо-творча діяльність

Виконай ескіз оформлення вітрини магазину іграшок, подарунків, товарів для художника. Твій варіант оздоблення може відображати настрій певного свята.

При створенні композиції застосуй прийоми групування предметів, різних за розміром і кольором. Можеш використати гуаш, аплікацію з кольорового паперу. Охайно працюй з інструментами, залишки паперу збережи для подальшої творчої діяльності.

Для колективної творчої роботи пропонуються різні варіанти. Попередньо продумай разом з однокласниками та вчителем, які елементи оформлення умовної вітрини визначатимуть візуальну інформацію. Реалізуй свій творчий задум.

Творче завдання (на вибір).

Варіант 1. Виконай творчу роботу в техніці художньої обробки паперу (площинне або в об'ємне зображення), котра буде використана при колективному оформленні вітрини.

Робота учня.

Барельєфне зображення

Роботи учнів. Площинне та барельєфне зображення

Роботи учнів.
Об'ємні зображення

Варіант 2. Створи образ білочки чи равлика в техніці об'ємної паперопластики (мотанки) з кольорової серветки. Уважно розглянь ілюстрації, а потім творчо попрацюй над декоративним виробом для колективного оздоблення вітрини.

Етапи виготовлення об'ємної іграшки

Роботи учнів для колективного оформлення вітрини магазину «Іграшки»

КОЛІР ТА ДЕКОР У БАГАТОПЛАНОВІЙ ТЕМАТИЧНІЙ КОМПОЗИЦІЇ

В образотворчому мистецтві тематична композиція визначається загальним змістом художнього твору. Тема і створений образ окреслюють зміст сюжету композиції, визначають жанр твору мистця.

Тематична композиція — це композиція чи картина на певну тему. Поняття об'єднує твори соціально-побутового та історичного жанрів, що розкривають дійсність або події певного часу, певної епохи. Об'єктами сюжету тематичної композиції в станковій картині є люди, предметний, природний світ, пейзажні мотиви.

І. Рєпін. «Залпорожці пишуть листа турецькому султанові»

Тематична композиція бере свій початок ще з доісторичних часів — на скелях і на стінах печер первісні люди залишили зразки сюжетних малюнків.

Для передачі свого задуму в сюжетно-тематичній картині художник використовує різноманітні композиційні засоби: багатоплановість, симетрію, динаміку або статику, колір. Колірні поєднання визначають характеристику художнього образу живописної картини, а лінії, штрихи, тон слугують для вираження форми образу в графіці.

Наскельні зображення

Графічний рисунок.
Стародавній Єгипет

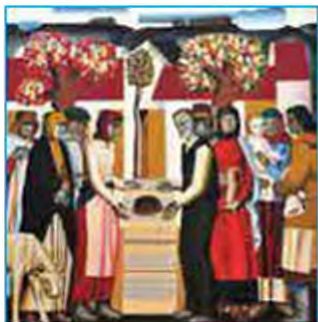

В. Теличко-Еверін. «Рибалки»

Кожен художній твір — це завжди пошук нових виразних засобів, це завжди відкриття, перевірка й удосконалення своєї професійної майстерності. Процес роботи над мистецьким твором складний і відповідальний. Він вимагає від художника глибоко усвідомленої майстерності.

Тому мистець ретельно обирає спосіб зображення, працюючи над образним вираженням сюжету.

Розглянь картини. Визнач тему, опиши сюжет кожної з них. Визнач, до якого жанру відносяться твори цих художників-живописців.

В. Задорожний.
«Хліб насущний»

О. Мурашко.
«Квітники»

В. Васнецов. «Витязь на роздоріжжі»

У творчому процесі виділяють два тісно пов'язані між собою основні етапи. Перший етап — формування художнього задуму та практичний пошук образного вираження сюжету майбутнього твору. Другий — безпосередня робота над втіленням творчого задуму.

Отже, творчий процес — це поетапне створення цілісного художнього образу, втіленого у твір мистецтва.

Т. Шевченко. «Катерина»

Ф. Кричевський. «Наречена»

Основою для виділення різновидів сюжетно-тематичної картини може послужити кількість фігур на картинній площині та спосіб їх розміщення, наявність пейзажних мотивів тощо.

Запам'ятай! За жанром і темою багатопланові композиції поділяють на історичні, побутові, фантастичні, релігійні, батальні, міфологічні, анімалістичні. Проте головною складовою змісту картини є художній образ зображеного. Наприклад, міфологічний сюжет передбачає певні рамки, зумовлені характерами і вчинками героїв міфу. А побутовий жанр визначається темою, що пов'язана із життєдіяльністю людини в конкретній історичний період розвитку людства, і дає художникові повну свободу вибору сюжету.

УКРАЇНА — МОЯ БАТЬКІВЩИНА

Художньо-творча діяльність

Доля дала тобі щастя народитися в Україні, на землі з величною і трагічною історією, і не менш величним майбутнім (вір у це!). Знаю, що ти лишаєшся своєю Батьківщиною. Відтвори свої почуття в багатоплановій тематичній композиції засобами гуашевого живопису.

Застосуй свої знання та уміння в організації картинної площини формату, а саме про виражальні засоби композиції, кольору, простору, форми і можливості художньої техніки гуаші.

Творче завдання. Створи сюжетно-тематичну композицію «Україна — моя Батьківщина». Спочатку олівцем намалюй ескіз композиції, а потім виконай роботу у визначеному форматі фарбами.

Робота учня

Юний друже!

Ось і закінчилося твоє навчання в початковій школі. Тобі вдалося дізнатися багато цікавого й корисного. Отримані знання та навички ти будеш удосконалювати на уроках образотворчого мистецтва в 5–7 класах.

Попереду — літні канікули. Не забувай дивитися на світ допитливим поглядом художника і відтворювати красу довкілля художніми засобами.

У вересні під керівництвом учителя разом з однокласниками організуєш виставку своїх творів.

Бажаємо тобі творчого натхнення та успіхів!

СЛОВНИК ХУДОЖНІХ ТЕРМІНІВ

Автопортрет — портрет художника, скульптора, виконаний ним самим.

Відтінок — один із різновидів відповідного кольору, який відрізняється від основного ступенем яскравості й густоти.

Глибинно-просторова композиція — складається з матеріальних елементів, об'ємів, поверхонь і простору, а також інтервалів між ними. Відчуття глибини збільшується, коли в композицію включаються елементи, котрі розділяють простір на ряд послідовних планів.

Гобелен — тканий килим ручної роботи і високого художнього ґатунку, призначений, в основному, для окраси стін у помешканні; килимова тканина складного зображального мотиву.

Гончарне мистецтво — виготовлення посуду та інших виробів із глини.

Гравіювання — у техніці прикладного мистецтва нанесення заглибленого зображення або орнаменту на поверхню твердого матеріалу механічним способом за допомогою ріжучих інструментів.

Декор — сукупність декораційних елементів (прикрас) в архітектурі та прикладному мистецтві.

Декоративний розпис — сюжетні та орнаментальні композиції, які створюються виразними засобами живопису.

Дизайн — художнє проектування предметів і естетичного образу промислових виробів, естетичне та функціональне упорядкування довкілля людини. Сфера застосування дизайну: побутові прилади, посуд, меблі, іграшки, друкована продукція тощо.

Дрібна пластика — у прикладному мистецтві дрібні статуетки з різноманітних матеріалів, що слугують елементами побутового облаштування та прикрашання помешкань.

Колірний контраст — зміна кольору під впливом його сусідства з іншими кольорами.

Комбінаторика — прийоми пошуку різних поєднань (комбінацій), сполучень, розташувань одних і тих самих декоративних елементів.

Компонування — початковий етап роботи над малюнком, що полягає в композиційному розташуванні зображення на аркуші паперу, в установленні основних пропорцій і розміщенні загального виду натури.

Об'єм — тривимірний зображальний засіб.

Об'ємна композиція — композиція виробу, яка сприймається з усіх сторін. Виразність і ясність сприйняття об'ємних композицій залежать від взаємозв'язку і розташування їх елементів, форми поверхні, точки спостереження.

Образно-смысловий центр — композиційний засіб, яким виділяють той чи інший предмет, постать або явище: яку позицію займають вони на площині і в просторі картини, як вони вплетені в загальний ритм зображення, який розмір, форма, тон, колір відносно оточення.

Образ художній — властива мистецтву форма відображення дійсності, що виявляє загальне через конкретне, індивідуальне.

Перспектива — спосіб зображення на площині об'ємних предметів такими, якими ми бачимо їх з певної точки спостереження. Відтворення на малюнку уявної зміни розміру, форми об'ємних предметів.

Перспектива повітряна — показує, як змінюється колір і тон віддалених предметів, якщо подивитися на них зблизька.

Побутовий жанр — галузь образотворчого мистецтва, присвячена відображенню у художніх творах подій та сцен повсякденного життя людини.

Рівновага — один із засобів гармонізації форми, що полягає у порівнянні зорової маси, розміру різних елементів, залежно від зайнятого ними місця в загальній композиції художнього твору.

Символ — у мистецтві художній образ, який втілює певну ідею.

Симетрія — принцип організації елементів, заснований на правильному (дзеркальному) їх розташуванні навколо загального центру або осі.

Тематична композиція — картина чи композиція на певну тему.

Тінь — один із головних елементів світлотіні у художньому зображенні, який позначає особливості найменш освітлених частин відносно світла.

Фактура — характер поверхні мистецького твору, його обробка; один із засобів художньої виразності.

Формат — геометрична характеристика зображальної поверхні: межа, форма, розмір, пропорція.

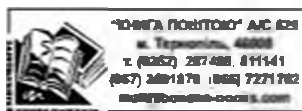
Штихаль — інструмент із сталі у вигляді тонкого клинка з короткою ручкою із навскоси зрізаним кінцем, що застосовується в гравюрі.

Штамп — форма з металу або якого-небудь іншого матеріалу для серійного виготовлення деталей чи предметів шляхом штампування.

ЗМІСТ

Вступ	3
Техніка безпеки на уроках образотворчого мистецтва	4
ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ У ГРАФІЦІ, ЖИВОПИСІ ТА СКУЛЬПТУРІ	5
Художній образ у мистецтві	6
Спогади про літо	9
Художній образ у графіці	10
Могутні сосни	12
Вибір графічної техніки для створення образу	14
Природні стихії	16
Колір як засіб створення образу в живописі	19
Кольорові пори року. Мелодія осені	21
Вибір художньої техніки для створення образу в живописі	23
Синій туман	24
Форма, колір, декор у створенні художнього образу	27
Екзотичний птах	30
Види скульптури. Особливості створення художнього образу в об'ємі	31
Мешканці казкового лісу	34
Незвичайні матеріали художника-скульптора	35
Веселий лісовик	36
Виставка дитячих робіт за темою «Художній образ у графіці, живописі та скульптурі»	38
ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ У ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОМУ МИСТЕЦТВІ, АРХІТЕКТУРІ ТА ДИЗАЙНІ	39
Особливості декоративного образу в творах народних майстрів	40
Світ народної іграшки	42
Петриківський розпис: композиційне та колірне рішення творів	44
Казкова квітка Петриківки	47
Народне мистецтво витинанки	50
Вазонова композиція	52
Архітектура як будівельне мистецтво	54
Будинок для казкового персонажа	56
Інтер'єр	57
У селянській хаті	58
Дизайн та художнє конструювання	60
Чарівний ліхтарик	62
Шрифт і декор у створенні художнього образу	63
Святова листівка	65
Виставка дитячих робіт за темою «Художній образ у декоративно-прикладному мистецтві, архітектурі та дизайні»	66

ОБРАЗИ ПРИРОДИ, ТВАРИН, ЛЮДЕЙ У МИСТЕЦТВІ	67
Реалістичні та фантастичні образи в мистецтві	68
Невідомі планети	71
Засоби створення художнього образу в пейзажі	72
Караван у пустелі	74
Передавання плановості відкритого простору за допомогою кольору і тону	76
Морські фантазії	78
Залежність колірної гами від освітлення	79
Свято весняної природи	81
Трансформація форми як засіб створення декоративного образу	82
Декоративний образ тварини	84
Образи фантастичних істот у творах народних художників	86
Фантастична істота	88
Образи тварин у творах художників-аніمالістів	89
Мій чотирилапий друг	93
Образи людей у портретному жанрі	95
Портрет казкового героя	96
Зображення людини у статичному та динамічному стані	98
Веселі старти	103
Виставка дитячих робіт за темою «Образи природи, тварин, людей у мистецтві»	104
ОБРАЗ РІДНОГО КРАЮ В МИСТЕЦТВІ	105
Художні традиції рідного краю	106
Український рушничок	107
Краса природи рідного краю	109
Пам'ятки архітектури	111
Вибір форми для створення виразної візансаважаної композиції	112
Садки цвітуть	113
Виразливо-зображальні засоби композиції	115
Святковий день	118
Архітектура малих форм	119
Шпаківня	122
Вироби з металу. Ковальство та художнє литво	123
Металева мережива. Чудо-дзвіночки	127
Оформлення вітрин як різновид прикладного мистецтва	129
Дизайн вітрини магазину	130
Колір та декор у багатоплановій тематичній композиції	134
Україна — моя Батьківщина	138
СЛОВНИК ХУДОЖНІХ ТЕРМІНІВ	140

Навчальне видання

РЕЗНИЧЕНКО Микола Іванович

ТРАЧ Світлана Казимирівна

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

ПІДРУЧНИК ДЛЯ 4 КЛАСУ

загальноосвітніх навчальних закладів

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Ірина Чорненька*

Верстка *Анни Редрик*

Обкладинка *Володимира Басалини*

Технічний редактор *Оксана Чулух*

Підписано до друку 12.01.2015. Формат 70×100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Рутагетіва. Умовн. друк. арк. 11,664. Умовн. фарбо-вдб. 48,656

Видавництво «Навчальна книга» Богдан»

Свідчення про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
видавств та розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга «Богдан, проп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002

Навчальна книга «Богдан, в/о 529, м. Тернопіль, 46008

телеф./факс (0352) 52-08-07, 52-19-66; 52-08-48

office@bohdan-books.com

www.bohdan-books.com